Caca! zwyczajne godło, którem się niemowlętowi co zaleca, tyle co: ślicznie § w mowie zwyczajnej, żartobl. jako przymiotnik nieodm. ładny, porządny, dobry pod każdym względem „No! ubogi chłopiec, ale nieprawda, że i cacy, i głowa i serce poczciwe?" J. I. Kr. 73. 184. (1) Cacanka -i. ż. pieszczota § coś ślicznego cacko. z Ld. tylko w plur. cacanki

„Obiecanka cacanka a głupiemu radość." przysłowie, na oznaczenie fałszywej obietnicy. „Ehe! obiecanka cacanka! znam ja wasze wszelkie obietnice i wiem, jak dotrzymujecie słowa!" W. Ordon Bobac. 2.120. „I na zorzy sen się złoży, a cudny uroczy, że chcesz prawie śnić na jawie, żal otworzyć oczy. I zasypia stary żołnierz do białego ranka, aż się skończy sen cacanka.." T. Lenar. Racław. bit. 11.

Caceczko -a -n. zdrob. i pieszcz. cacko „Agatka wyglądała istotnie jak caceczko" Fel. Op. dom. 1875. 4 „Spojrzała na kameryzowany zegareczek wiszący u pasa, śliczne caceczko" J. I. Kras. 39. 13.

(1) „Na bezchmurnem niebie uśmiechało się słońce łaskawie, jak gdyby miało powiedzieć: „A co czy nie caca?". Rzeczywiście caca był świat cały, skąpany w złotym słońca blasku" Wł. Zag. wieś 1888. 18.

„Bo obiecać cóż to szkodzi? obiecanka cacanka, a radość"..." A. Kr. Fr. Dz. 12. 52.

Całutki - a - ie, intensiv. przymiotnika cały - u Ld. całuchny, całuteńki, całusieńki - „Całutką noc spać nie mogłam" Wilcz. Fot. 1. 33.

Całkowy-a-e, od całek, całkowitek, liczb całkowitych — § ~~ms.~~ subst. rus. „całkowy-ego" rubel „Jak dostałem dziesięć całkowych, naprzód zacząłem myśleć, co ja zrobię z niemi" J. J. Kr. 32. 77 „Córka arędarza z Wielikowa bogata, będzie miała 300 całkowych posagu i ty rozpoczniesz wielki handel" ib. 77

Ceberek -rka. m. zdrobn. od ceber u Ld. tylko cebrzyk mały ceber do noszenia wody.
„Zastała Agatkę stojącą na wywróconym ceberku i podpatrującą" Bol. Przed burzą 80.
„W ganku stały zapomniane niecki i ceberki" J. J. Kr. 1. 79.

5

wtos. Cedro

Cedrat - u. m. ty mn. gatunek wielkich cytryn

„Tam na półkach szeregiem stoją me słoiczki, pigwy, cedraty, trochę tatarskiego ziela" J U Niemc. 2. 179.

Cedzić cz. ndkn. § „cedzić słówka" metaf. absol. „Cedzić" mówić cedząc słówka wycedzić dkn. wypowiedzieć w ten sam sposób „Zgoda na to... wszakże – cedziła dalej po niejakiej pauzie i z pewnym naciskiem – są jeszcze i inne powody..." Wal. Łoz. Czar. Malw. 163. „Pobladła, i ledwie zrozumiale wycedziła z ściśnionej piersi niby żartobliwie:" ib. 170. „Nie drożyła się z wypowiedzeniem tego co czuła, nie cedziła z niepewnością i bojaźnią tego, co rzeką wezbrana lało się z jej serca" J. I. Kras. 15. 129.

Celebrans - anta. m. **anci** - tów mn. Łac. niekiedy zam. celebrant, ksiądz celebrujący podczas nabożeństwa „Po skończeniu sumy, celebrans udał się w otoczeniu kleru do przedsionka kościoła i dopełnił poświęcenia pomnika" Wiek 1887, 236. 3.

Celibat - u. m. bezżeństwo, stan kawalerski.

„W celibacie doczekał się pięćdziesiątki z okładem" Z. Mell. Groch. wian. 2 „Całe życie przepędził w celibacie, dożywszy wieku 60 lat." Now. niedz. 1877. 13. „Nie chcesz wcale porzucić bractwa celibatu?" Kur. Świąt. 1871. 8. 2. „Celibat zwiększa się coraz nietylko we Francji, głównie z powodu trudności utrzymania rodziny" Bluszcz 23. 239.

Centyfolja -ji. ž. z lat. róža petrna, stolistna
posp. centofolja

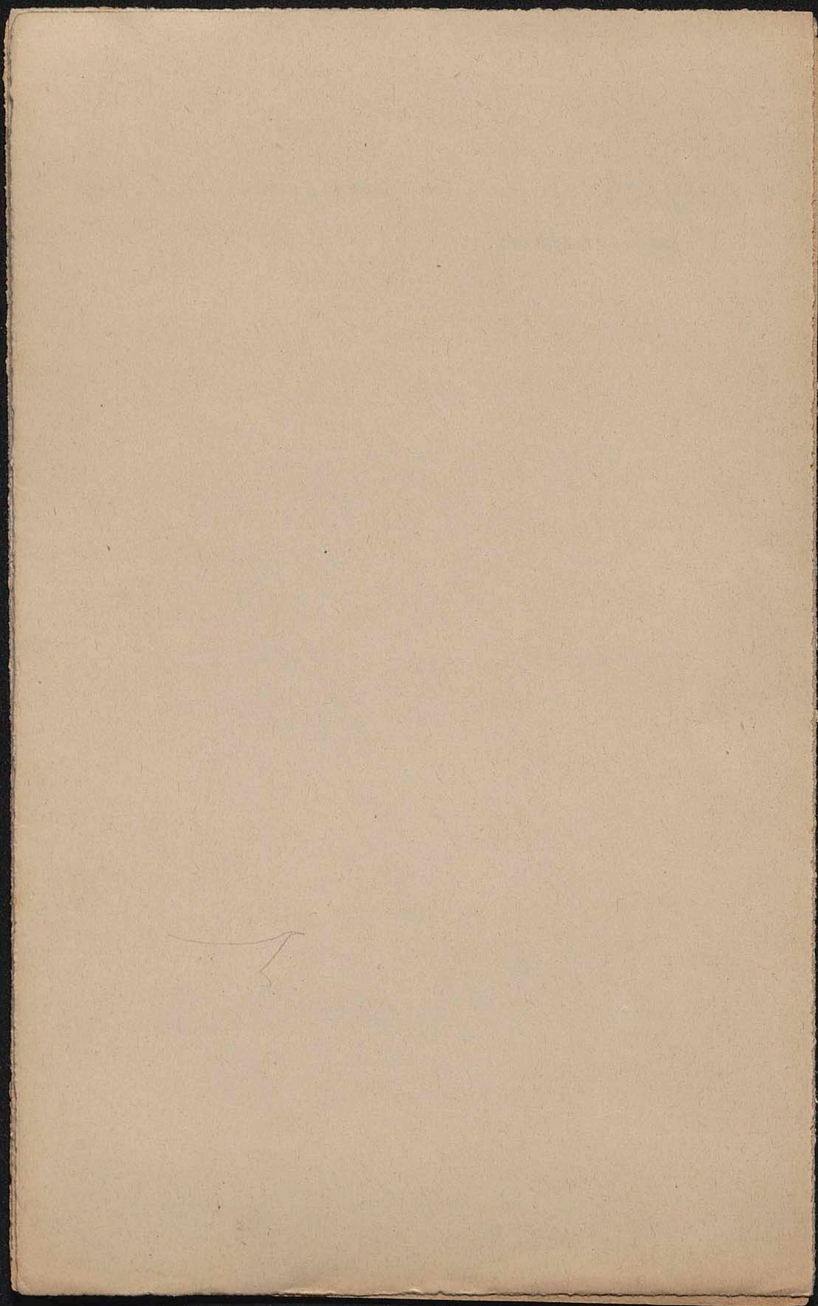

Ceratka -i. ż. -tki mn. cerata bardzo cienka, do owijania rzeczy potrzebujących delikatnego obchodzenia się. „Rośliny zbierane dla utworzenia zielnika, jeżeli zostały z pnrzali wyjęte, należy owinąć w ceratkę lub delikatny płatek w wodzie zwilżony" Słownar 1886 Dod. 120.

11

Cetel - tla. m. niem. kartka, cedułka, spis towarów, potraw i t. p. „Te ogłoszenia są to po prostu liczne cetle małych i większych restauracyj i traktjerów" I. I. kr. 33. 13.

Cetno-a n. liczba parzysta ; mówiono dawniej i cet. „Cet czy licho ; gra starożytna wielce, zgadujący powinien zapytany, czy do pary, czy nie do pary trzyma kto w ręku orzechów, cukierków, pieniędzy.” Ł. Gołęb. Gry i zab. 82.

<u>Charybda</u> -y. ż. u Ld. z grec. zakończ. charybdys
„Przebywszy jak mu się zdawało Scyllę i
Charybdę zupełnie odzyskał swobodę, mowę
i humor" JI. Kras. Orsza. 58 „Jeszcze pół biedy
kiedy tę Charybdę dniem przebywasz – nocą
istne piekło" Spuść. 86.

Chęchy - ów. plur. prow. Kuj. zarośla niedostępne, niewysokie, rola zaroślizła nie orana.

Chick – u. m. chi; chy mn. u Ld. tylko chych, śmiech przytłumiony „Ten pusty dzieciak chichi ze mnie stroi! no! a czegoż się ty śmiejesz?" J.I. Krasz. 39.22.

Chiromancista -y. m. z grec. rękowieszcz, wróżek z ręki - Chiromanta -y. m. - „Daj mi rękę; jestem trochę chiromanta, ~~Ad. Mick. 2. 283.~~ wywróżę tobie przyszłość twojego infanta" Ad. Mick. 2. 283.

<u>Chirurg</u>-a. m. <u>rdzy</u>. mn. z grec. lekarz operator, felczer, cyrulik.

<u>Chirurgja</u>-ji. ż. bez l. mn. nauka leczenia zewnętrznych obrażeń, kalectw i t. p. za pomocą operacji.

<u>Chirurgiczny</u>-a-e tyczący się chirurgji „Zapisał mi swoją bibljotekę, wszystkie chirurgiczne instrumenta, anatomiczny gabinet" J. Korzen. 1. 454.

Chlor - u. m. z grec. chloros, chem. pierwiastek chemiczny, gaz żółtozielonej barwy

Chlorek - rku m. - rki mn. chem. związek chloru z innemi pierwiastkami; z pomiędzy nich „chlorek wapna" w potoczn. mowie absol. „chlorek" ważny jako środek bielący, odwaniający i do niszczenia miazmatów „Zalecali nam zaraz po obudzeniu się ze snu napić się wódki, aby zarażone powietrze na czczy żołądek nie działało szkodliwie, dawali nam do użycia się chlorek" W. Pozn. 1. 153.

Chlupać nij. ndkn. porp. wydawać odgłos klapania, bulgotania, jakie czyni np. pod nogami woda lub rzadkie błoto „Zmoczeni byli do nitki. Chlupało im w postołach, lało się z odzieży." T. T. Jeż 1. 107. Chlupotać st. nij. § w temże znaczeniu „Stąpania jego rozległy się w ciszy jakimś niemiłem chlupocącym dudnieniem. Woda w kałużach przebłyskiwała rzewno" Haj. G. lwow. 1886. 270. „Rzadki turkot dorożki lub powozu mięszał się głucho z chlupotaniem kopyt końskich po wiosennych roztopach" Tam, ib 1887. 153.

Chmyz -a. m. lichy koń, kretka „Służba była strojna, postawna, a konie daj go katu! że się mój szpaczek, któregom miał za niczego szkapę... chmyzem przy nich wydawał" J. I. Kr. 30. 139. „Słynął z talentu przerabiania chmyza najniepokaźniejszego na wcale pięknego konia, a to prawie w oka mgnieniu" Id. 2. 153. § fig. od kon. lichy człowiek „Ten adwokat.. pokazało się, co to chmyz" Świat. 1883. 7. 3.

Chorał-u. m. śpiewanie prosto jednym głosem poważne – śpiew kościelny. § fig. „Miłość ta... jest to epoka rozkwitu serca, jest to wstępny śpiew do poważnego chorału żywota" Bol. Hybr. 317

Zachorować się.

Chorować cz. ndk. ‖ fig. „chorować na co" albo na kogo" = mieć pretensyę do czego, chcieć uchodzić za co lub za kogo, „chorować na pana" = mieć pretensyę do pańskości, „Czemu na poczmistrzowicza raczej nie na mecenasa chorował?" J. I. Kraszew. 35. 9. (1)

Chorowity -a -e ‖ fig. słaby, niewyraźny, zaledwo widzialny, licho się przedstawiający „Przez serduszko okiennicy wciskał się chorowity światła promień przez misterną siatkę pajęczyny." J. I. Kraszew. 31. 19.

Chorowitość -i ż. bez l. mn. stan chorobliwy, podleganie chorobom „Melancholiczne usposobienie, jakie daje chorowitość ciała." J. Korzen. 1. 51.

(1) „Twórco Manfreda, na którego chory był w życia wiośnie" Miron Pieśni 8. cf. chory

„Szlachcicowi zalęgło się w głowie i zachorował na państwo" T. J. Choiń. Echo mur. teatr. 5. 576.

Chroniczny -a -e, -cznie przysł. z posp. zastarzały, nieustanny, ciągle trwający albo od czasu do czasu powtarzający się „Nie po to tu przyszedł, aby wsłuchiwać się w sapanie drzemiącej chronicznie babci" Haj. G. Lwow. 1887. 131.

Chronologiczny - a - e. czasopiski, latopiski -
z porządkiem następstwa lat „Rozwi-
niemy rzecz porządkiem chronologicznym"
T. T. Jez 2.16

Chronometr - n. m. grec. czasomierz, zegar astronomiczny nie chybiający, doskonały. „Nie potrzebował zegara, bo natąd mógł mierzyć go najlepszym chronometrem. Budził się zawsze o jednej godzinie..." Fl. Wars. 85. 184. „Spojrzałem na zegar ścienny i skontrolowałem go z moim chronometrem." W. J. Wdow. 9. mar. 1881. 60. 1.

Chudobny-a-e „Byli to sami prostaczkowie, synowie chudobnych rodziców" Z. Kaczk. Te. Niew. 54.

Chwacki-a-ie (przymiotnik zawierający cechy chwata) dziarski, żwawy. „Po tym chwackim mazurze zostało wszystkim jak najmilsze wspomnienie, a na posadzce zostały trzy ogony tarlatanowe i dwa szapoklaki na miazgę zgniecione." J. Zachar. G. lw. 1885. 75: 2.

Chwat-a. m. zuch, gotów do wszystkiego.

Chytreńko przsł. z ruska: chytrze, z chytra „Bolko chytreńko kłania się cesarzowi, pewny że mu nogę podstawi" J.I. Krasz. Br. zmartw. 2. 156.

Ciepło przystk. — § sposoby mówienia: „ciepło, gdzie co było" że niema już kogo lub czego, co było niedawno w tem samem miejscu; ani go znaku, tylko miejsce ciepłe zostało — żartobl. „trzymaj się ciepło!" gadaj mu tam, tere fere, na okazanie komuś że powiedział niedorzeczność".
§ „ciepło!" wołanie na psa wyżła układanego, żeby zdjął komu czapkę z głowy — por wyrzutn. ciepło w głowę.

Ciepłota — y. ż. ciepło, ciepłość „Czem bliżej do morza północnego, tem temperatura wody jest niższą. Miejscowe warunki mają również niewątpliwy wpływ na ciepłotę wody morskiej" Słowo 23. 253.

<u>Cieślica</u> – y. ż. § prow. Podhal. rąbanica, zwyczajna siekiera. Dr. Nowic. Ut. i kw. 342

30

Cioska - i. m. ross. imiennik „Gdy nie stało wyrazów na stosunki, mianowano, to cioską, to rówieśnikiem, to kolegą, zastępując pokrewieństwo" J. I. Kras. 90. 16.

Ciupa-y ż. koza, izba nieporządna ciemna, ciemnica, więzienie - zdrobn. Ciupka-i ż. izdebka ciasna i nieporządna „Żył tu od lat kilkudziesiąt w ciupce z zabitem oknem" T.T. Kr. 32.53 „Niecierpliwie zdawał się znosić, że w tej ciupce dla dozorcy noc przepędzi" Id. 72.17. „Instytut kobiecy porządku pomógł jej z tej ciupki zrobić niby świeżą celę klasztorną" ib. 139. „Stróż, zajmował na samym tyle ciupek parę" Bol. Przedburz 1. „Reszta mieszkania złożona z pokojów ciasnych, niskich, słowem z ciupek" Z. Kras. 2.171. „Stary Antoni powiedział dożywać reszty dni w jakiejś ciupce w oficynie" J.I. Krasz. 4.260.

Ciżba -y. ż. cieśń, tłum, tłok, ścisk — meton. ludzie sprawiający ciżbę, tłum ludu, gromada „Na to szmer powstał; różne pogłoski pomiędzy ciżbą przytomną" Ad. Mick. 1. 70.

Ciżemka -i, Czyżemka -i ż. rzemieślnik od ciżm. — ξ — ż. zdrobn. od ciżma (półbócik-) „Cóż to? nie dałeś mi parzystych ciżemków?" An. Wi. 1.124 „Dworzanie przyskoczywszy do wojewody zdjęli zeń ferezję i czyżemki futrem podszyte" P. J. Byk. Ost. Sejm. 1.17.

34

Ćmaku (po), adv. po ciemku [po omacku] „Jakiś pies duży zjawił się przedemną i ledwom w powrót dobił się po ćmaku" W. Pol I. pach. hetm. 21.

Cudować st. cz. ndkn. posp. gw. cudy, dziwy wyprawiać, dokazywać, cudaczyć „Batalmuty, cudował jeno z dziewuchami, hulaszcze śpiewał piosenki w karczmie, tańczył aż trzęsła się podłoga" Jul. Chodor. Tyg. powsz. 1882. 71.

Cukrzeć -ał -eje st. nij. ndkn. Zcukrzeć dkn. § fig. „Człowiek by zcukrzał i poszedłby na nic. Niech będzie czasem i frasunek" Z. Kaczk. 1. 135.

Cwancygier - a. m. moneta austryjacka, 20 krajcarów; dziś już wyszła z obiegu „ Dałem stróżowi pół cwancygiera, żeby się o nich dowiedział" J. A. Fred. Kom. 1. 185

(v. Syc-u ?)

Cyc-u. m. tkanina bawełniana, używana osobliwie na spódnice, i meble (¹)

Cycowy-a-e. z cycu. „Czerwone korale, cycowa spódnica" O. Kolb. Lud 1 Pieśni. 42. „Zawsze miała na sobie spódnicę, w powszedni dzień pstrową, w święto cycową" T. T. Jeż 1. 45

(¹) „Cyce i chustki, które żyd porozkładał" T. T. Jeż Szkic Leat. 2. 313. „miał... chustkę cycową na szyję" An. Wi. 3. 16.

Cyferblat – u. m. niem. tarcza zegarowa, na ~~z~~ której wypisane godziny. „Jemu życie nie porywa się jak indeks sekundowy, szalejący po cyferblacie zegaru, ale jak żółwio włokący godzinnik" J. I. Kr. 32. 7. „W samym środku bielał cyferblat z dużemi, rzymskiemi liczbami, wskazujący godzinę dwunastą." T. Zabar. Na kres. 37. „Dobyła zegarka, spojrzała na cyferblat" Ross. Samorz. 1886. 2. 1.

40

Cymes - a. m. albo nieodm. posp. z mowy żydowskiéj - coś wybornego, sam kwiat „Moja żona to był cymes mospanie." Dl. Maz od bie. sc. 8 „To mi kobieta cymes; ma praktykę, grosza nie popuści, a grosz, to grunt na świecie" Wilcz. Wiek 1878. 279

Cyniczny-a-e- cznie. z grec. bezwstydny, nie oglądający się na formy przyzwoitości „Stary żołnierz nabrał był obyczajów cynicznych swego króla i przesadzał jeszcze grubijaństwem i szorstkością" J. I. Kr. 27 let. wojny 2. 118 „Zgarbiony, z ohydną twarzą, cynicznie patrzący" Bol. Fried burza 94. (.)

Cynik-a-m. z grec. zwolennik ~~greckiej~~ filozoficznej sekty cyników — § człowiek rządzący się cynizmem, nieprzyjaciel form, nie wstydzący się niczego.

Cynizm-u. m. z grec. pogarda przyzwoitości i wszelkich form obyczajowych, bezwstyd „Machiavelli zaleca obłudę i zręczność", Fryderyk II otwartym zawsze działał cynizmem i nazywanie swych żądnz maską i zewnętrznym blaskiem nie

starał się pokrywać" J. I. Kr. Z 7 let. woj. I
1. 9. „Nie widziałem człowieka, któryby z
tak naiwnym cynizmem mówił o podobnego
rodzaju zbrodni" Kuf. Piotr. Pam. 2. 211 (1)
(1) „Nic darmo – odpowiadał cynicznie – niech tak
każdy pracuje jak ja, grosza nie dam.. kto sobie
rady dać nie umie, niech z głodu zdycha" J. I.
Krasz. Bluszcz ~~1883~~ 19. 10 (2)
(1) „Doszedł do majątku niezmordowaną pracą,
skąpstwem i egoizmem do cynizmu posuniętym" J. I. Krasz. Bluszcz 19. 20. „A te pozorne
konkury do czegoż doprowadzą? Jesteś
wstrętny ze swoim cynizmem. Te kobiety nie
mają instynktu, skoro lecą do ciebie, jak ćmy
do płomienia i to... malowanego." M. Gawal.
Bluszcz 1886. 364.
(2) „Pozczywał niekiedy tak cynicznemi
uwagami że lice dziewczęcia płonęło" J. I.
Kr. 2. 65. 47.

Cytadela -i. ż. lp. -del mn. włos. citadèlla, mała twierdza w mieście lub za miastem wznie-siona, dla bezpieczeństwa załogi i utrzymywania w grozie mieszkańców; metón. w Warsz. więzienie dla przestępców politycznych

Cytadelowy -a -e, od cytadeli; z aluzją do więzienia i sądów tamże odbywanych „Śledztwo cytadelowe, jak widzę" A. Kr. Tw. Dzieła 9. 37.

Czeczotka -i. ż. ornit. pliszka ksykacz – § drewno z odziemka brzozy lub topoli używane przez stolarzy na meble, z powodu licznych narośli tworzących fladry. (·)

Czeczotkowy -a -e. z ~~drz~~ czeczotki zrobiony „W kącie komoda czeczotkowa ubrana w filiżanki, miejsce najwidniejsze zajmowała" J. I. Kr. 29. 107.

(·) laska, pałka czeczotkowa „Powstał z modlitwy – i ujął ochoczy grubą czeczotkę, kapelusz ze ściany, i poszedł dalej.." W. Syrok. Gaw. 4. 10. „Cóż tu zarobił przez latek trzydzieści? czeczotka z lasu i torbę z konopi." ib. 50

Czek - u. m. - ki. mn. handl. przekaz, weksel

„Między skradzionemi dowodami znajduje się czek na jeden z największych domów paryzkich" Now. 1882. 114. 3.

Czekolada-y. ż. u Ld. ciokolata i czokolata „A hultaju! a ciemnego! przydymiona czekolada!" W. Pol bać. 5. 78 „Siedział przed wypróżnioną filiżanką czekolady" J. Zachar. Dis. lit. 5. 4.

Czekoladowy-a-e z czekolady „Legumina czekoladowa" L. Ćw. 365 ob. 257 „Krem czekoladowy" ib. 288 „Mazurki czekoladowe" L. Ćw. Zw. pr. przep. 150 § koloru czekolady. „Lokaj był w rejtfraku czekoladowego koloru" A. Wilcz. Fot. 1. 178.

<u>Czér</u> - u. m. prow. próchno drzewne służące do rozniecania ognia przez krzesanie. „Niebawem zapas czeru począł się wyczerpywać... ~~chcąc więc w braku czeru próchna~~ a że widziałem niegdyś gospodynie robiące ze starych szmat próchno, do którego krzesząc ogień rozniecały, chcąc więc i u siebie w braku czeru próchno zaprowadzić, podarłem na kawałki chustkę od nosa, kawałki tejże położyłem na misce, a skrzesawszy ognia w wierzch czeru, począłem szmaty te tlić na próchno" W. Gorał. 2.125 ‖ w Sanockiem u ludu, potrawa z mąki zagotowanej na gorącej wodzie, mająca pozór klajstru.

„Wziąłem z sobą antypkę ze stambułką, oraz kapciuk z tytuniem, krzesiwko i czer" W. Gorał. 2.124. „Zawżdy czyr do mej fajki wkłada" — ib. 1.147.

47

Czerot-u. m. prow. oczeret, trzcina, zarośle na stojących wodach. „W tem nagle wytyka wilczysko z czerotu". W. Pol 7. 191. „W tem wymknie z czerotu na przełaj psów bitka" ib. 192.

Częstokół - tu. m. Ty mn. ż prow. na Ukrainie, Podolu, Wołyniu plot z wbijanych koło siebie polan, na podobieństwo palisady „Był przed chatą częstokół otaczający podwórko, jak przed każdą chatupą - bo tam nie brakło - każdy jednak inny gospodarz kład po prostu drzewo i stawił polano przy polanie, Andrij zaś każde polano ostrugał, przyparował jedno do drugiego..." T. T. Jeż 1. 28

<u>Czubić się</u> st. zaim. z czuby stroić cf pindarzyć się, cf. bryndować się (słyszałem w Krakowie). „Stroi się, czubi się jak jaka młoda”

50

<u>Czumadrycha</u> -y. ż. prow. pewien taniec ludu ruskiego „Wczoraj w rynku widziałem go śpiewającego Czumadrychę na całe gardło" J. J. Kr. 71. 50.

57

Czużyna – y. ż. rus. cudza własność, obcy kraj, zagranica „Tu gdzie stąpisz, ślady i pamiątki urodzonego życia... a za miedzą czużyna!" J. J. Kr. 73. 128

Grub
Brzentaw
Kierków (w Krakowie)

Dagerotyp-u, Daguerotyp-u. m. wizerunek schwycony na blasze przez działanie słońca za pomocą wynalazku francuza Daguerre-

„Ta mozaika cieni i świateł, to przesuwanie się ludzi, ten szum i wrzawa - stanowią obraz nie do pochwycenia, nawet daguerotypem" J. I. Kr. 32. 112

<u>Dalekość</u> -i, ż. posp. oddalenie, odległość, dal. „To mruczenie zwaru było przyciszone i ponure, jakby z dalekości wielkiej idzie, a potem przybliżało się coraz bardziej" Kl. Jan. Wiek 1887. 232.

Debiut -u. m. ty mn. franc. pierwszy występ aktora, wirtuoza, na scenie lub estradzie § fig. początek (rozpoczęcie) jakiejkolwiek czynności. Niewłaściwie: „Z wyrzeczeniem stanowczego zdania o młodej adeptce sztuki dramatycznej wstrzymać się musimy do następnego debiutu" Now. 1878. 74

Debiutant -a. m. ci mn. Debiutantka -i ż. ki mn. ten który debiutuje „Artysta zaprezentował się szerszej publiczności bardzo dobrze, jakkolwiek nieodzowna u ~~[illegible]~~ debiutantów nieumiejętność poruszania się na scenie psuła poniekąd wrażenie" G. war. 1878. 228. „Hamlet nie jest to rola do próbowania sił; to też nie myślimy zastanawiać się nad grą debiutanta, który dowiódł w niej tylko zarozumienia" Tyg. pow. 1880. 527. „W grze wzorowej debiutantki widzieliśmy więcej śladów mistrzowskiego kierunku nauczyciela, aniżeli wrodzonego ta-

lentu uczennicy." Wiek 1878. 203. „Nieraz sami sobie sprawy dać nie możemy, co więcej godnem było podziwu, czy muzyka, czy też światość" małoletnich debütantek." G. nar. 1878. 268.

Debütować cz. ndkn. występować po raz pierwszy publicznie. „Panna L. debütowała wczoraj w roli Cecylji w komedji Korzeniowskiego Panna mężatka." Wiek 1878. 203. „Dzięki dopiero temu pismu dowiadujemy się, że Goethe ma po raz pierwszy w literaturze polskiej debütować!" Now. 1878. 93.

Debowzować się cz. ndkn. Zdebowzować dkn. kogo. franc. psuć, zepsuć, naprowadzać na rozpustę, ciągnąć do złego się podmawiać, buntować „Tem chcą pokryć niegodziwy postępek zdebowzowania syna mego, co jest oczewisty kryminał" J. Krasz. 101. 110.

<u>Debra</u> - y. ż. <u>bry</u> mn. u Ld. debrza. Galic. jar na zboczu góry, wyżłobiony przez wody deszczowe, zarośnięty lasem lub krzakami. „Aż się ciągnął o góry i lasy bukowe, o łanowe wybrzeże i debry świerkowe" W. Pol Sen. zy. „Najłatwiej wybić całe stada wilków w sierpniu, nim się pierwsze szkodnicy rozejdą, obstawiając wilcze debry sieciami" ib. 7. 285.

Debuszować -ał -szuje st. cz. ndkn. wojsk. franc. déboucher, mówiąc o wojsku, rozwijać się, wychodzić z miejsca ciasnego, przesmyku, ulicy, i t. p. na otwarte „Czoło mojej kolumny debuszuje na plac..." A. hr. Fr. Dz. 11. 76.

<u>Deces</u>-u. m. y. m. łac. decessus, por. strata, szkoda, ubytek, deficyt. „w tym folwarku Ich Mościów posessyi nihil accessit (nic nie przybyło) z budynków, decessu (ubytku) też nie masz, co Lewarnicjusz JP. Drzewszewa świeżo poprawił, mianowicie koło stodół" Rewizya 1695 r. ks. Żabieryc. Ryp. hist. m. Dolska 190

Decydować cz. ndk. §—się, zaim. ndk. Zdecydować się dk. skłaniać się do czego po namyśle, powziąć postanowienie „Długo wahałem się i biłem z myślami, aż nareszcie wygdybyście nie zgadli, co mnie ostatecznie zdecydowało" J. Dzierzk. 8. 356 „Sługa wrócił przynosząc wiadomość, że pan major jest zdecydowany zaczekać, póki j. w. pan toalety nie skończy" Z. Kaczk. 4. 302. „Zakochany po uszy, za cenę świata nie zdecydowałbym się wówczas, porzucić miejsce pośród mię zamieszkałych" Z. Mell. Groch. wiązn. 11.

wyczytać

Decyfrować cz. ndkn. franc. wydecyfrować, zdecyfrować, dok. odczytywać pismo cyframi ułożone – ogólniej, wszelkie pismo niewyraźne „Oddał księgę Zadygowi w ręce, który lubo kilka umiał języków, nie mógł jednak w niej żadnego decyfrować charakteru" T. Szym. 199 „Słuchaj więc, słuchaj, czytaj; jeśli list ten, pisany szkaradnie, będzies miał cierpliwość wydecyfrować" T. T. Kr. 13. 53 „Tu rękopis jest tak nieczytelny, że go zdecyfrować niepodobna" Kur. Święt. 1872. 60. ob. Odcyfrować

Dedukcya-ji. ż. kcye mn. łac. wywód, wyciąganie wniosków przez rozumowanie „Rząd odpowiedział dopiero teraz na notę... odpowiedź zawiera znane już dedukcye" Dz. pol. 1886. 184. 3. „Wielcy erudyci dzisiejsi, badając tworzenie się mytów, zatrzymują się przy nich, bez żadnych dalszych dedukcyj, któreby wyjaśnić mogły ducha, geniusz względny i złowrogie lub dobroczynne dążności plemion rozlicznych" Dr Sas Przew. nauk. i lit. 15. 67. „...Krzyżacy, prawdziwi mistrze w scholastycznych zawiłych dedukcyjach, w obchodzeniu najjaśniej chociażby zredagowanego artykułu ugody." A. Proch. Ost. lata Witol. 34.

<u>Deficyt</u>-u-m. -y lm. łac. brak, strata, niedobór. „Kupiłem wieś i ciągle muszę do niej dopłacać — deficit co rok" Kur. Świąt. 1872. 65. „Cały deficyt, okazujący się w budżecie w skutek głupich i niesmacznych wydatków, zapełniać nowemi zdzierstwami" J. Korzen. 1. 13.

Defigurować cz. ndkn. zdefigurować dkn. Łac.-fr. oszpecić, zeszpecić. „Świętość nasza jest zupełnie zapomniana i zdefigurowana." B. Bol. Nad mog. Dun. 18.

Definjować -ał -uje st. cz. ndk. Zdefinjować dk.
łac. definire, określać jasno stan rzeczy
„Są pewne niezaprzeczone, choć dość
trudne do zdefiniowania oznaki, świad-
czące, że ktoś mówi prawdę" G. lwow.
1887. 93. 1 Żel. „Nagromadzone, przez tyle
dni nietykane śniegi i lody, tając, two-
rzą jakąś nie dającą się zdefiniować
mieszaninę śniegu, wody i błota" Wiek
1888. 7. 3.

Dekadencja - ji. ż. bez l. mn. - franc. Mylenie się do upadku „Od roku 1394, jednem słowem od wypędzenia żyda, poczyna się wzrost Francji, od r. 1789, kiedy go na nowo przyjmuje, jej dekadencja, upadek." Wiek 1886. 153. 2.

Dēcădivus upadający chylący się do upadku od Dēcĭdĕre spadać, upadać – umierać – umniejszać się

Deklaracja - cji. ż. -cje mn. „Wzywał wszystkich mieszkańców, aby w 24 godzinach złożyli deklaracyę wierności i broń" Bruw. nauk. i lit. 14. 655.

Dekoltować się s. zaim. ndk. — Wydekoltować się dk. franc. odkrywać gors, wygorsować się. „Nie rozumiem jak pani Doryda może się tak dekoltować, przecież to nieprzyzwoicie" Kur. Świąt. 1871. 67. 4.

Wydekoltowany -a -e żart. zanadto wolny, nieprzyzwoity

Gdy chcemy powiedzieć o kobiecie, że strojąc się w suknię balową odkryła szyję ~~piersi~~ łona, mamy na to oddawna słowo „gorsować się, wygorsować się"; nie potrzebujemy więc zgoła nowego, sfabrykowanego w ostatnich czasach z francuskiego: décolleter

68

Dekoncertować cz. ndk. – zdekoncertować dk. zmieszać kogo, zbić z terminu, wprawić w kłopot. – się zaim. zmieszać się, zakłopotać, zawstydzić. „Po zdziwionych spojrzeniach i zdekoncertowanej minie Tatwo było odgadnąć że nie mogli się zorjentować" A. Wilcz. Fot. 1. 143.

Dekonsyderacja – ji, ż. lekceważenie, nieuznawanie, traktowanie lekceważące, bagatelizowanie. „Nie wziął za nią ani złamanego szeląga posagu. Podejrzywała więc go ciągle o jakiś rodzaj dekonsyderacji z jego strony względem siebie.” T. T. Jeż 1. 91.

Consideratio znaczy uważanie, rozważanie, uwaga, rozwaga – [illegible]

Demaskować - ał - kuje st. cz. ndk. Zdemaskować

Dkn. i fig. zedrzeć maskę, wykryć prawdę, odkryć i wyjawić w właściwem znaczeniu „Niemożna jej było proponować spisanie testamentu. Przynajmniej jemu nie wypadało mówić jej o tem. Byłoby to tyle, co zdemaskować przed nią swoje zamiary i podać w podejrzenie miłość, którą udawał" M. Bał. Pańs. dziady 244.

<u>Dementować</u> -al -tuje st. cz. ndk., ukute z franc. démentir i używane najniepotrzebniej przez dziennikarstwo polityczne szczególniej w Galicji, zam. pols. zaprzeczać, zbijać, zadawać kłamstwo. „Ajencja Havasa w telegramie z Sofji dementuje wszelkie pogłoski o rzekomej abdykacji ks. Ferdynanda" Dz. pol. 1887. 358. 2. Co większa, tak prasa używa bez ceremonji wyrazu franc. <u>démenti</u> zam. polskiego: zaprzeczenie. „W sferach politycznych uważają wyszczególnienie cesarskie dla hrabiego Andrassego za wyraźne <u>dementi</u> powstałych niedawno pogłosek" ib. 359. 1. „Tymczasem na całej linji Turcja się przygotowuje. Pomimo <u>dementi</u>, faktem jest, że dotychczas nie urlopowano żołnierzy z roku 1883.." ib. 1888. 15. 1.

Dementer głupiec
Demencja głupstwo
Dementuje być głupim, bezrozumnym

„Ks. Ferdynand złożył wczoraj wizytę Stambułowowi. Uważają to za dementi pogłosek, jakoby Stambułów zawiązał już „ścisłe" z Cankowistami na wypadek detronizacji księcia" Kur. warsz. 1888. 209 3.

Demimond - u. m. fr. demi-monde, podświatek, świat kobiet wolnych obyczajów i ich węższego otoczenia, towarzystwo tej sfery „W lecie Saska kępa staje się szkołą demi-mondu, bo gdy tam wejdzie najporządniejsza szwaczka, wypływa z niej skończoną demimondówką" Kur. Św. 1877. 43.

Demimondówka - i. ż. kl. mn. kobieta z demimondu.

łac. fr.

Demobilizacja -ji. ż. cofnięcie mobilizacyi t.j. unieruchomienia armji, postawienie jej na stopie pokojowej. „Ze wszystkich stron nadchodzą wieści pokojowe; demobilizacja ogłoszona, wojska powracają do siedzib swoich" Now. 1878. 55.

<u>Demokrata</u>-y. m. <u>ci</u> mn. u L.d. demokrat-a

„Nie jestem ani arystokratą ani demokratą" J. I. Kras. Na cm. nawet. 91.

Demontować -uję -uje st. cz. ndk. Zdemontować dk. franc. démonter, z łac. de i mons, montis, artyl. zbijać działo z łoża t.j. lawety, przez strzały czynić niezdatnem do użytku § spieszać jeźdźca, zsadzać go z konia, pozbawiać konia „Wlecze się za nią (armią) chmura maroderów i trainardów, najwięcej demontowanych kawalerzystów na krajowych szkapach, wózkami albo i piechotą" A. hr. Fr. Dz. II. 153.

<u>Dendera</u>-y. ż. prow. bieluń (datura) roślina dziko rosnąca, chwast „Te miejsca puste we wsi, latem pokrywają się bujną roślinnością łopuchów, dzikich bzów, dendery" T. T. Jeż 1. 1. cf. Pinderynda.

Denominacyja-ji. ż. cje-cyj um. łac. denominatio, nazwa, określenie przedmiotu „Wyjechałem kolasą, jakiej już w naszym kraju pod denominacyą Skarbnika trudno gdzie znaleźć." A. hr. Fr. Dz. II. 36.

78

Denuncjacja -cji. ż. potajemne oskarżenie kogoś przed rządem lub jakąkolwiek zwierzchnością, o czyny przeciwne prawu „Podobne oskarżenie ze strony tego pisma jest po prostu denuncjacją" Czas 1877. 74. „Nie przetrząsać bez potrzeby kufrów, chyba że jest podejrzenie lub denuncjacja" T. Korzen. Podróżom. a. 3 sc. 1 cf donos

Denuncjant -a. m. dopuszczający się denuncjacji, denuncjujący „Nikczemnym był denuncjant" Bol. Przed burzą 97 (·)

Denuncjować cz. ndkn. oskarżać potajemnie kogoś przed rządem lub jakąkolwiek zwierzchnością, dopuszczać się denuncjacji „Pismo które oskarżając korespondentów z Warszawy do pism galicyjskich, że je denuncjują, nie wie, że ono właśnie denuncjuje mieszkań-

ców Warszawy, literatów szczególniej, jako najłacniej posądzanych o pisanie korespondencyj" Czas 1877. 74 (1)

Zadenuncjować cz. dok. „Byłoby się udało, gdyby nie jakiś łajdak, który mię zadenuncjował" J. Korzen. Podróżom. a. 3 sc. 6

(1) „Kto wie? znalazłby się może denuncjant coby mnie zaskarżył, i zasądzono by mnie gdzie do fortecy, albo wygnano z kraju.." Dol. Nad modr. Dun. 147.

(1) „Pokrzywdzony zamiast się ująć za obrazę swego honoru, ucieka z płaczem i denuncjuje przeciwnika." J. Gord. Kauk. 208

<u>Depopularyzować</u> cz. ndk. na popularności szkodzić, czynić niepopularnym „Popełniał błąd po błędzie, co go zupełnie zdyskredytować i zdepopularyzować musiało" Przegl. pol. 1867. 114

Deportować st. cz. ndkn. Łac. - skazać na deportację, wywieźć z kraju do naznaczonego miejsca za karę „Zawyrokowali wszyscy, że Toussaint ich i rząd francuski w błąd wprowadzając, nastręczył na to, aby go z wyspy deportować" Przew. nauk. i lit. 14. 657

Deportacja - ji. ż. Łac. u starož. Rzymian i we Francji od 1793 wygnanie z kraju do oznaczonego miejsca.

81

Deprecjonować cz. ndkn. franc. Tac obniżać wartość, nisko szacować „widać zagranicą śpiewają w tym roku cienko… skoro pragną odbyć wędrówkę aż do Warszawy, po zdeprecjonowane ruble!" Wiek 1886. 137. 3.

Deprecjacja -ji. ż. bez l. mn. obniżenie wartości, niski szacunek (lekceważenie, niskie oszacowanie, niska cena, mała wartość, spadek cen) „kontrybuenci oświadczają, iż pomimo obecnej deprecjacji banknotów, przyjmą honoraryum w takowych, równie chętnie, jak w złocie" ~~Tyg. Wiśn.~~ Bus. lit. 3. 154.

„Nasz kurs w Berlinie nie przestaje obniżać… Mówię że obniżają, nie zaś że kurs nasz upada, albowiem ktoś usilnie zajęty jest deprecjacją rubla…" Wiek 1886. 279. 2. „Kaliszanin przytacza fakta niezwykłej deprecjacji majątków ziemskich przy sprzedażach przymusowych" G. war. 1886. 183. 3. „Niezrównany humor i pełna dowcipu żartobliwa deprecjacja własnej działalności literackiej stanowią przyprawę tej notatki" N. Refor. 88. 162. 3.

„Wprawdzie laurów nie żałujemy tu nigdy znakomitościom cudzoziemskim, lecz o papierki bankowe, pomimo ich deprecjacji, w tych czasach bardzo trudno" Wiek 1886. 31. 3.

Depretiare zniżać cenę, za nisko cenić, zmniejszyć cenę, lekce co ważyć, cenić kogo albo co

<u>Deranżować</u> – kogo fran. déranger, dosł. ~~wy~~ ruszać z ~~właściwego~~ miejsca, a fig. być komu na przeszkodzie, przeszkadzać „Prosiła, żeby sobie z nią najmniejsze-go nie robili zachodu, gdyż jedynie pod tym warunkiem przyjmuje ich grzeczności, jeżeli ich w niczem deranżować nie będzie" M. Bał. pans. dziady 47.

Desenik-ku. m. ki mn. zdrb. deseń „Rysowałem dla niej desenik na mankietki." Zo. Mell. Groch. wian. 15.

Deszczówka - i. ż. woda spadła z deszczem „Całe masy deszczówki spływają z rynien na nogi przechodniów" G. nar. 1885 109. 3 „Podstawianie naczyń do łapania deszczówki na ulicy tamuje swobodę komunikacji" San 1882. 42. 3. § żart. wino lekkie, sikacz.

Detalicznie przsł. z detalami, szczegółowo, drobiazgowo „Jak mi Bóg miły, jadę nic nie powiedziawszy, jeśli mi państwo nie dozwolicie detalicznie wszystko opowiedzieć" J. I. Kras. 29. 92. „Rozpowiem panu, detalicznie... jak się należy" D. Dol. Srud. burzy 122.

<u>Determinować</u> cz. ndk. z określać, oznaczać „Często całe miesiące trawił jedynie na badaniu, na rozpatrywaniu słabości, na determinowaniu jéj." J. Kras. 19. 56(·) „Przez próżność usiłował wynaleźć inny charakter w chorobie, inaczej ją zadeterminować" ib. 57.

(1) <u>Zadeterminować</u>, <u>Zdeterminować</u> dk. „Pomylił się w zadeterminowaniu choroby" J. Korzen. 1. 441.

Detonować cz. ndk. Zdetonować dk. fran. zmuszać kogo do spuszczenia z tonu, upokorzyć, zbijać z terminu „Czy nie byłbyś kontent, gdybyśmy jak należy zdetonowali tego Łotra?" L. Ukr. Szkic. 3.663. § muz. fałszować w śpiewie, brać niewłaściwą nutę „Nucił dumki z wdziękiem świadczącym o dobrym smaku i umiejętnej rutynie. Dopiero w miarę pochłaniania kieliszków chrypł i detonował" Z. Sarn. Ow. i prof. 77

Detronizować cz. ndkn. zdetronizować dkn. franc. złożyć kogo z tronu, pozbawić panowania, władzy „Zdetronizowana władczyni przekonała się, że sama odjęła sobie zdolność do sprawowania władzy" Z. Kaczk. 4. 335.

Dezarmować cz. ndkn. Zdezarmować dkn.
łac. fr. rozbroić, odebrać broń wojsku.
„Żołnierzy byłoby im bardzo snadno
nietylko wybić, ale nawet zdezarmować."
J. Kitow. Pam. 31.

Dezelować ~~się~~, Zdezelować ~~się~~ – zrujnować się, zniszczyć się, popaść w ruinę „Dach taki zdezelowany na dworze, że leje się na głowę" A. Wilcz. Woły rob. 101.

Dezolare – pustoszyć, niszczyć – zburzyć, spustoszyć, wytępić – osłabić, nadwerężyć, wątlić.

Św. [illegible] wygnania w [illegible], [illegible] ale [illegible] [illegible] żebyś [illegible] do naśladowania go

<u>Dezolacja</u> - jj. ż. łac. spustoszenie „We wszystkich izbach taż sama panowała dezolacja, zrujnowanie i smutne opuszczenie" J. I. Kras. 31.20.

Dezorjentować się st. zaim. ndkn. Zdezorjentować się dkn. stracić możność zorjentowania się, zbić się z tropu. „Jestem zdezorjentowany – i nie wiem dobrze, co począć z tobą." B. Bol. Pam. Pan. 149.

i zob. Djetka i i. tlb-ześ. nn.

Djeta-y. ż. ty nn. § wynagrodzenie dzienne urzędnika.

Djetarjusz-a. m. sze nn. w Kongresówce a Djurnista-y. m. ści nn. w Galicji, urzędnik niepobierający pensji rocznej tylko djety „Zarząd kolei postanowił oddalić z biur swoich wszystkich pracujących tam Djetarjuszów" Wiek 1883. 10. 3. „Wolę być djurnistami w tutejszych biurach, niż dalej służyć na linji państwowej" G. nar. 1883. 18. 1.

Djetetyczny-a-e, tyczący się djety, zachowania się hygjenicznego „Wytworzyła się oddzielna metoda leczenia znana pod nazwą kuracji dyetetycznej" J. Starkm. Bluszcz 23. 142.

Dobrobyt – u. m. bez l. mn. byt w zamożności, w dostatku. „Przemysłem stworzyli dobrobyt i wypędzili nędzę i lenistwo." M. Bał. O kaw. zie. 13. „Złotem mnie obsypią. Zobaczysz – za wszystkie czasy odpoczniecie w dobrobycie" J. I. Kras. wiek 1878. 32. „Ustawy nowe socjalno-polityczne mają zapewnić dobrobyt robotnikom" Bluszcz 1883. 5. „Oblicze jej wyglądało jak księżyc w pełni, połyskujące połyskiem dobrobytu, pochodzącym z dostatniego napełniania żołądka" T. T. Jeż 1. 89. „Korzystając z dobrobytu, jakim gospodarność matki darzy dzieci, sama bez-czynną pozostaje i nie wypłaca się matce z długu wdzięczności własną pracą" M. Ilu. Bluszcz. 23. 317. „Pod względem porządku, czystości i dobrobytu były te licea trzymane na stopie godnej zamożnych już rodzin" Bluszcz 23. 366

95

Dobroczynność - i. ż. z meton. zakład dobroczynności „Przed śmiercią sporządzonym testamentem zapisał na wileńską dobroczynność znaczną sumę" Now. wiedz. 1877. 13. „W Dobroczynności zakończy życie" Au. Wi. 1.134.

Dobroduszność -i. ż. bez l. mn. dobroć duszy, prostota, szczerota, łatwowierność.

Dobroduszny -a -e, -śnie przysł. dobry, pełen prostoty, łatwowierny. „Wy mnie macie wszyscy, z pozwoleniem, za starego dobrodusznego safandułę? he? nieprawdaż, a ja od was podobno wszystkich przebieglejszy jestem." Jż. Krasz. Kam. na szlu. szyn. 264 „Dobroduszny i powolny ojciec, w tym jedynym razie, okazywał się uparłym i nieubłaganym" ib. 272 „Dobrodusznie sądził, że łatwe piękności berlińskie, któremi roją się salony, zbałamucą młodzieńca i wybiją mu z głowy piękną Klarę" ib. 48 „Stary inwalid dobrodusznie nań wejrzawszy, począł rozpytywać łagodnie" Jż. Krasz. 55. 21. „Pan Marcin się dobrodusznie uśmiechał na to zapewnienie" K. Mgl. 9. lw. 1888. 10.

<u>Dodzwonić</u> <u>się</u> cz. zaim. z dzwonieniem wskórać, dowołać się kogoś dzwoniąc „Cóż u djabła! dodzwonić się nie można!" A. hr. Fr. Dzieła 7. 267.

Dogryzki – rzecz. m. bez l. poj. uszczypliwe docinki „Więc ja mam znosić te wszystkie jego dogryzki?" A. Wilcz. Fot. 1. 194.

Dokołatać cz. dkn. § fig. dobiedować, kołacząc się dokończyć „Nam starym jeszcze pół biedy kilka lat dokołatać, ale temu dziecku" J. Krasz. 72. 34.

Dokompletować -ał -tuje st.-cz. dk. dopełnić, uzupełnić „Postanowił wszystko, co zbierze z przedaży ruchomości ciotki, obrócić na dokompletowanie swojej garderoby." J. Korzen. I. 4.

__Dokumentnie__ przypt. posp. lud. z gruntu, wszechstronnie, pilnie, dobrze. „Ja do zgody, jak ryba do wody, ale zawdy należy wszycko pokalkulować dokumentnie mój sąsiedzie – mówi kupujący." O. Kolb. 2.43.

Dominować st. cz. ndkn. z łac. dominare, por. franc. dominer, panować, górować nad kim lub nad czem „Targowisko, otoczone rzędem domów, wpośród których dominowała wysokim dachem pokryta olbrzymia austerja" Z. Sarn. G. lwow. 1887. 17. „Wybudowano nawę i dwie wieże dominujące nad fasadą" K. Ch. ib. 1888/28.

Domniemany -a -e przypuszczalny, uchodzący za coś nie na pewnych podstawach „Dowiedziano się o ucieczce Antonii i domniemanych jej powodach" JJ. Uwazn. Dw. Zwartw. 2. 232.

Donator-a. m. -rzy mn. łac. czyniący darowiznę, dawca „Książę testament zamienił na akt darowizny za życia, a zatem nieodwołalny... Dochody, mają być stosownie do woli donatora obracane na płacenie dożywotnich pensyj wzorcym" Kłosy 43. 271.

Donatarjusz-a. m. -rze-ów mn. obdarowany donacją.

Donia -i. ż. prow. Ukrai. córka „Ojciec sam krzątał się koło swej ~~[illegible]~~ doni" J. I. Krasz. 73. 71. „Namówię go, by się gdzie wybrał do miasta, pokazał swoją donię światu — jak pszczoły do miodu zlecą się do niej konkurenci" St. Grudz. Echo 1878. 279. „Korale pozamawiane na wesele dla doni" Jul. Turcz. G. lwow. 1887. 43

Doniec - ńca. m. ńcy - ców mn. kozak z nad Donu, Dońki. „Ujrzeli Moskalów, straż przednią i Dońce" Jul. Słow. 1-13. „Pijane a więc i zuchwałe kozactwo, a byli to Dońcy, wypadają z szablami" W. Gomul. 2.42.

Donieść - doniósł - doniesie st. cz. dkn. ξ przy kartach, mianowicie w grach hazardowych, dołożyć do stawki, zapłacić przegraną, gdy nie postawiło się gotówki na kartę. prow.

Donos - u. m. sy mn. rus. Donieśienie mające charakter szpiegostwa, denuncjacja „Wiem to, że ludzi z donosami do pani" J. I. Kras. 71. 45 „Stawszy się domowym donosicielem, szpiegiem, rozsiewać plotki, robić donosy." Don. z Koch. Wspom. o Kon. 10

Donoszczyk - a. m. ki. mn. rus. donosiciel, szpieg. „Co ty tu robisz donoszczyku?" J. I. Kras. 32. 28.

Dopieśnić cz. dkn. lic. poet. dokończyć pieśni „Ręka boleśnie uderza w struny, i tę pieśń zaczyna, i urwie, ja koniec w mej duszy dopieśnię" M. Pawlik. Pam. Pieśn. 12.

Dopracować się -ał -cuje st. raź. dkn. — czego, dorobić się czego pracując. „Człowiek ubogi w oczach jego nie miał żadnej wartości... każdy się mógł i powinien był przynajmniej niezależnego dopracować bytu" Józ. Krasz. Kam. w Dł. wyd. 72.

111

Dorzeczny -a -e ś. „Piękny mężczyzna, wity i dorzeczny” K. Zal. art. 264. 62.

Dosiego roku „wyraz dosiego złożony jest z przyimka do i drugiego przypadku starosławiańskiego zaimka sь, odpowiadającego naszemu ten. (Ukraińskie sej, Białoruskie siahodnia, Rosyjskie sej, segodnia, posemu, u nas sien, siego, siemu, sio, od sich miast) więc „do sego znawcy dolad" Z Kart. Kalend. wileń. na 1882 nakł. Orzesz. i sp. — „Nie życzymy się tylko winszuje tego żeśmy doczekali [dożyli] dosiego t. j. do tego roku" Al. Wal. Słowo 82, 34. 3.

Dos zdrb. od Dodek dziadek, więc dziaduś, a dosi-a-e adj. dziadusiowy ob. O skaż. języka Skobla 2 str. 127 J. F. Królikowskiego Proste zasady stylu polskiego Poznań 1826 i Łepkowskiego Przegląd krakowskich tradycyj, legend i t. d. Kraków 1866 str. 37 i nast.

Dostatnio przysł. obficie, bogato, wystarczająco aż nadto, u Ld. dostatnie „Łatwo było zawsządzić, gdzie było dostatnio" W. Pol sen. zg.

<u>Dostrzegalny</u> -a -e dający się dostrzedz, dopatrzeć „Zaledwie dostrzegalny uśmiech przemknął po ustach mistrza" H. Sien. G. pol. 1876. 5 „Po bladawych wargach panny Józefy, przemknął zaledwie dostrzegalny uśmieszek" El. Orz. Kraj. 1882. 25. 9.

Dotacja - ji, ż, cje - cyj, nm. łac. dotare, uposażenie, [illegible] dokument urzędowy „wymurował kościół i klasztor i sprowadziwszy doń panny benedyktynki, sowito go dochodami opatrzył... król potwierdzając tę dotację, chłopów klasztornych uwolnił od podatków" Z. Kaczk. 1. 223.

Doza -y. ż — ś fig. „Względem takich ludzi trzeba być zawsze kataśliwie, przesadzenie, śmiertelnie grzecznym, inaczej doza okaże się za mała i nie uczyni skutku" B. Bol. Pam. Pan. 121 „Musisz mieć wielką dozę zarozumiałości, mój kochanku, kiedy się nie decydujesz na propozycję, jaką ci baron rawny robił" Bodz. Opow. hist. 135 „Oczy świeciły wesołością, sprytem i pewną dozą zuchwalstwa" W. Przyb. Dusz kor. 13. „Wieści z szerszego świata dochodziły tu w dozach homeopatycznych" Kl. Jun. wiek 1886. 142.

Dragant-a. m. tę-ów mn. § „Stawiano z cukru lodowatego misternie zrobione barszty, cyfry, herby, domy dragantami zwane, które biesiadujący łamiąc burzyli." Z Ks. Kitowicza Opisu zwycz. i obycz. za Aug. III. Przykłady i wzory z najcelniej. poetów i prozaików polskich etc p. K. Mecherzyńskiego 1. 528

Draperja - ji. ż. rje - ryj lm. franc. draperie, malownicze i efektowne ułożenie szaty fałdzistej, opony, zasłony, firanki i t. p. „Jedyną draperyą wśród tej całej smutnej nagości ścian, była wspaniała pajęczyna.“ Maj. S. Lwow. 1887. III.

Drobiazgowy-a-e „o człow. zajmujący się drobiazgami, szczegółkami, zwracający na nie tylko uwagę „W obejściu ze wszystkimi nadzwyczaj potulny, z wyższymi uniżony, do tego drobiazgowy, jak po większej części starzy kawalerowie" Bodz. Opow. lit. 283.

Drobiazgowość-i. ż. zajmowanie się drobiazgami, upatrywanie głównej wartości, przywiązywanie największej wagi do drobnych szczegółów z pominięciem całości „Takim niestety dziś sztuka obrazem... drobiazgowości sumienna przesada na czystą sztukę kir żałobny kłada" A. kw. Fr. Dz. 12. 57

120

Drobinka -i. ż. lm. zdrb. od drobina, odrobinka, cząsteczka § „Drobinkę" przyst. troszeczkę, cokolwieczek „Hrabia drobinkę się podroził, chociaż wezwanie było mu bardzo na rękę." J.I.Kras. Wiek 1878. 56.

121

Dromader -a. m. ry -ów m. franc. dromadaire, (łac. camelus dromedarius z grec. δρομάς, biegun; καμηλος δρομάς, wielbłąd biegun) wielbłąd afrykański o jednym garbie „Cofnąłem się dwa kroki w tył zobaczywszy przed frontem mojego oddziału dromadera raczej niż konia przeznaczonego dla mnie" A. Św. F. II. 96.

<u>Drużbart</u> -a. m. pewna gra w karty, dziś zarzucona „Dla rozerwania się zaczął grać w drużbarta" Ad. Mick. 3. 324 „U stryjaszka co sobota, grywamy sobie w Drużbarta" K. Gaszcz. Warsz. 56.

<u>Drzewostan</u> -u. w. <u>ny</u> mn. właść. stan w jakim się znajduje drzewo w lesie, pod względem gatunku, zwarcia i wieku." Słow. leśny W. Kozłow. Obecnie leśnicy z upodobaniem używają tego wyrazu w znaczeniu lasu, boru, zagajnika, zapustu lub pewnej ich części. „Pod naciskiem śniegów ucierpiały najwięcej drzewostany młode, następnie pojedynczo stojące nasienniki i w ogóle sosny o nieco pochylonych silniejszych koronach, lub stojące w drzewostanach źle zawartych" Sylwan 1883. 65. „Ów orędownik lasów, żali się na to, że chrząszcze zniszczyły kilkadziesiąt najcenniejszych „drzewostanów świerkowych"... Wyraz „drzewostan" wydał mi się dziwnym, a nawet wstrętnym, bo widocznie ukleconym na wzór niemiecki... Jakoż napotkałem wyraz <u>Kieferbestand</u>"... F. Skob. o skaż. jęz. pol. 2.7 por. Kwiatostan, wodostan.

Dub-a. m. „duby smalone" niestworzone baje
„Wiódł starostę wprost do siebie, z ukło-
nami bez końca, a ten mu duby smalo-
ne prawił o wartości jego dworku" J. I.
Kraszewski 38. 152.

Dubelt przysł. z prow. Kuj. na pewno, $\overset{\text{całkiem}}{\text{niewątpliwie}}$ „powiedział, że dubelt przyjdzie."
„można mu dubelt wierzyć. (1)

Dubelt-a. m. ty mn. (scolopax major) ptak z rodzaju brodzących, największy gatunek bekasa „Od św. Anny jest polowanie na dubelty, których się ciąg w tym czasie poczyna" W. Pol 7. 275 „Czem dzień gorętszy, tem lepiej dosiada krzyk i dubelt" ib. 283.

Dubelton-a. m. w kartach, figura w pewnym kolorze znajdująca się w ręku samowtór z młodką cf. Syngielton.

(1) „Szelma dubelt ten kawaler co kocha, całuje. Kochani obiecuje, i wzdycha do Boga; a zabawny wnet o tobie jak odejdzie praga" O. Kol. 4. 35. „On dubelt głupi" = całkiem głupi „Wiem dubelt albo na dubelt, że..." = wiem na pewno

Dubeltować cz. ndkn. zdubeltować dkn. podwajać, dublować „W Królestwie ceny produktów różnią się niezmiernie, a często bardzo dubeltują." J. I. Kraw. 32. 105. „Księgarz namawiał mię na nowy rękopism, obiecując zdubeltować honorarjá" ib. 34. 52.

Dubeltowy -a -e podwójny, u Ld. dupeltowy „W zamku porozstawiałem dubeltowe warty z obywateli" Pam. Kilin. 119.

125
127

Dubeltówka – i. ż. ki um. strzelba o dwóch rurach, dwururka, u Ld. dupeltówka „Złapał dubeltówkę, i zabił psa" A. Wilcz. Fot. 1. 201. ǁ „całować się z dubeltówki" żart. podwakroć, z jednej i drugiej strony twarzy „Jak my się poczęli ściskać i z dubeltówki całować, tak ni końca, ni miary." An. Wi. 5. 188 „Nasz staropolski zwyczaj całowania się z dubeltówki jakoś wyszedł z mody" Djabeł 1878. 14. „~~Dawanie buzi~~ Minął czas, gdy idealizowano hałaśliwe posiedzenie przy kieliszku, dawanie buzi z dubeltówki, gdy wychwalano serca kontem głowy.." Karol (A. Ług?) Kłosy 45. 11.

126

128

<u>Dublony</u> - óro. nn. barany w dobrym gatunku, futro.

127
129

Dublować cz. ndk. teatr. dawać jedną i tę samą rolę dwom aktorom grającym na przemian „Artyści jedni wyjeżdżają na urlop, drudzy chorzy. W takich to właśnie wypadkach niedublowanie ról okazuje się w całej szkodliwości. Dublować zaś trudno, w tak szczupłem jak na scenę warszawską gronie artystów" Ed. Lub. Kłosy 14. 341. „Wojewodzina w „Mazepie" ma grać lekką kokietkę w „Żorżecie," z dnia na dzień dublować Messalinę, aby przejść do Mussetowskiego przysłowia.." Wiek 1887. 1. 2. § podwajać, duplować i duplikować dziś nieużywa się „Dublując pięć partyj wygrywa" JU. Niemc. 2. 244.

128

130

Duć st. nij. ndkn. prow. Tatry i wogóle Galicja rus. dąć [wiać], mówiąc o wietrze „wiatr duje, wiatr wieje, duje." L. Rzewn. Z podróży do Tatr Kł. i kw. 185. ¶ porp. z ruska Galic. to samo co po polsku: dymać, rwać życie, biedz, pędzić „Słuchaj, skoro świt duj do Przemyśla, pójdziesz do wójta miejskiego... i spytasz, jak stoi sprawa." Z. Kaczk. 1. 180

Duch-a. m. ‡ „Bogu ducha winien" = niewinny, nic nie wiedzący o sprawkach, o które go posądzają. „Żur i niezrzędliwą Agatkę, Bogu ducha winną, miano w podejrzeniu" B. Bol. Przed burzą 112. ‡ „Duchy-ów" pl. prow. na Szlązku: zapachy. Bib. war. 1849. 3. 347. (w Słow. wileń. widocznie z tego samego źródła jest: zapusky. sprawdzić)

130

132

<u>Duchenka</u> - i. ż. <u>nki</u> - nek mn. - zdrb. duchna, czapka nocna puchowa - rodzaj czepka okrywający wierch i tył głowy, używany przez kobiety w śred. wiekach „Na głowie miała złotem haftowaną duchenkę" Z. Kaczk. G. Lwow. 1887. 189.

<u>Duchownictwo</u> - a. n. spirytyzm, wiara w duchy i możność wchodzenia w bezpośrednie z niemi stosunki

132

134

Duchownik -a. m. -cy -kowie lm. spirytysta, zwolennik i wyznawca spirytyzmu, duchownictwa. „Duchownicy i tajemnice ich nauki pow. Winc. Korotyńskiego" Warsz. 1866.

133

135

<u>Duda</u> -y. m. § przysł. „nie kpij duda z bałwierza" = nie zadzieraj nosa, nie wynoś się nad nikogo § ż. dy mn. przysł. „schować dudy w miech" albo wprost: „dudy w miech!" = dać za wygraną, ustąpić, cofnąć się (ob. dławidudа) § prow. gm. „dudy" części wstydliwe kobiece; przysł. „niema dudy na wytudy, niema piczki na pożyczki." (zam. dupa) § ż. -i zdrb. <u>Dudka</u> -i. <u>Dudeczka</u> -i. ż. „Oj, dudko! skocznego mi graj!" G. Ziel. Tward. 27 „Zagraj dudko Jaśkowa." T. Lenart. „Chłopcy dmą w dudeczki z piórek" Ad. Mick. Dudarz § prow. gm. „dudy" wnętrzności z bydlęcia.

134
136

Dudek - dka m. dki mn. ℥ prow. Galic. dwa krajcary „Pięć dudków nagrody temu, kto odszuka moje najmłodsze dziecię liberalizm" Szczut. 1882. 29. 2. „Przedtem do szynku kazałem dać wódki, niech człowiek wypije za swoje dwa dudki" Róż. dom. 1882. 43. 2. „Ciężej teraz o dudek, niż wprzód o dukata" JU Niem. 2. 236 (czy też w oryg. nie było: dydek?)

137

<u>Dudlić</u> nT. cz. ndkn. § rzempolić na skrzypcach „Zaraz też dudlą skrzypce z grubym wtórem basu.” O. Kolb. 2.36 § porp. żart. pić powoli ob. wydudlić.

136
138

v. dudnić

Dudnić-~~it~~ dudniał-dudni st. ej. ndkn. Zadudnić dkn. tętnić, wydawać turkot przytłumiony, jak np. odgłos kół u wozu toczących się po moście albo płomienia, uderzenia w pusty beczkę sadzy palących się w kominie i t. p. „Dudni woda, dudni w cembrowanej studni." Krakowiak lud. „Jakaś kareta zadudniała na moście i wolno przejechała dalej." Kłaj. G. Lwow. 1887. 139. 2. „Jak człowiek w takim blaszanym wasągu na bruk do miasta wjedzie to przynajmniej huk uczyni i dudnienie jakby w dzieżęgi bębnów tarabanił" Kl. Jun. wiek 1887. 221. „Wypadają na łąkę krzyczący: niedźwiedź! niedźwiedź! - Ostatni bez czapki i bez strzelby, jak trup blady, komisarz, a za nim... aż chrusty trzeszczały... aż ziemia dudniła... co? - Biała kobyła.." A. kr. Sw. Dz. 11-190. „Nie kapało kroplami, ale literalnie lało się z nieba strumieniami, dudniło po dachach, chlupało i szumiało po bruku" Kur. Codz. 88. 213. 4. „Wrzawę powiększały głosy kłar-

netu i dudniące basy" M. Bał. pam. Ściany 146

Duet - u. m. ty mu. § fig. „Wszystko w nim było jakby stworzone dla niej - jedno słowo, myśl jedna, najmniejszy ruch nie wprowadził nuty dysharmonijnej w ten duet ich, który dwie dusze odśpiewały nastrojone gdzieś w niebiosach do siebie" B. Bol. Fried burg 60.

138

140

Duk-a, m., ki mn. fran. duc, książę „więcej jej chodzi o podobanie się markizom i dukom, niż o przyszłość dzieci" Jż. Uvarz. 2. 227.

141 139

Dumkać cz. ndkn. wydawać właściwy głos, mówiąc o żabach „Do koła rozchodzą się rowy, gdzie żaby żałośnie dumkają." S. Gruz. Pow. poet. 3. 30 cf. kumkać.

140

142

Dunaj-u. m. je um. Dunaik-u, Dunaiczek-czku m. w jęz. lud. powsz. wielka woda, rzeka „I puściła dzieciątewko po białym dunaju, płyńże płyńże dzieciąteczko od kraju do kraju" pod Warsz. O. Kol. I. 136. „I przywędrowali nad dunaj wysoki, nad dunaj szeroki, nad dunaj głęboki" Mazow. ib. 32 „Aże zajechali nad szeroki dunaj" Lubel. ib. 43. „Dziecię nosiła, nosiła, aż je w ten dunaj rzuciła" Gostyń. ib. 157 „Ratuj mię bo bodaj tu w tym dunaju utonę" Pruszy ib. 166. „Pojechał pan na dunaj, bystry dunaj. Białe rączki umywał, a dunaj się nadrywał." Pułtuski ib. 206 „Poszedł się umywać do dunaju bystrego, umywa się, umywa, dunaj się z nim obrywa." Pruszy ib. 207 „Szła Kasia do dunaju nóżki myć" Pułtuski ib. 257 „Kasia wleci w tę Wisłę w ten Dunaj" Płockie ib. 258. „Za wodami za bystremi, dunajami głębokiemi." pod Warsz. ib. 310. „Rozm-

cił-ci ję, rzucił w ten dunaj głęboki - grunty; że Annlu ten dunaik do dna" Mazow. O. Kol. I. 32. „Rzucił ję, rzucił w dunaik głęboczki" Gali. ib. „Co ty teraz wolisz, czy do matki wrócić, czy w dunaik wrzucić" Radomskie ib. 45 „wzięła Kasieńka pod boczki, wrzuciła dziecko w dunaik głęboczki" od Nowo. miasta n. Pilicą ib. 154. „I dzieciąteczko nosiła, aż go w dunaik rzuciła" Radomskie ib. 168 „A wziął ci ję pod boczki wrzucił ci ję w dunaiczek głęboczki" Szlapk ib. 161. pod Warsz. ib. 164.

141 143

Dunder - dra. m. dry nm. toż samo co donder „Bodaj cię dunder świsnął" Z Rog. Wiek 1886. 208.

Dupek -pka, Dupnik -a, m. posp. żart. walet w kartach franc. albo niżnik w polskich „Gruszowa przed oczami Jasia karty i każe mu wybierać sobie jedną... jeżeli trafi na waleta (dupek), to mówi: Dupcy! jarmark w Kłóbce, a w Kłodawie targ..." O. Kol. 4. 227. Zb. „dupnik kolędny" = fujara, cymbał, do niczego.

143

145

<u>Duplak</u>-a-u-<u>ki</u> mn. z prow. jakiś ptak, gnieżdżący się zapewne w duplach czyli dziuplach „Pod koniec lutego przylatują grzywacze i duplaki do dębowych lasów" W. Pol Po. 4. 246.

Dur - u. m. § med. tyfus, choroba „Leży w gorączce, majaczy, mówią że dostała duru z apprensji" B. Bol. Prud bury 89.

Dureń-rnia. m. ʒ gra moskiewska w karty. „Pokazało się, że w ciągu niespełna roku przegrał w „durnia," (gra w karty będąca tutaj w Petersburgu we zwyczaju) przeszło 170,000 rubli" Kur. War. 1878. 255.

177

148

Durkać cz. cz. ndkn. prow. Tatry, padać, lać, mówiąc o deszczu „Durka deszcz, leje nawalny deszcz" L. Rzewu. Z podróży do Tatr Kł. i kw. 185.

<u>Durno</u> przsł. z prow. Galic. wsch. rus. próżno, daremnie „za durno będę robił?" = za darmo

146

150

Durzyć cz. ndkn. ż — się zaim. posp. kochać się, romansować „Ja ją wiem... z tym łajdakiem Józkiem w kącie się durzy." B. Bol. Przedburzą 75 ob. Rozdurzyć i Zadurzyć się.

147

151

Duś, duś w Sandomir. wołanie na gołębie „Oj duś duś duś, siwe gołębie do sieni, do sieni!"
O. Kolb. 2. 47 cf. dyź.

Duser -u. m. ry-ów lm. z franc. douceur, dziś już mało używ. komplement, grzeczne, pochlebne słówko „Niby gniewała się bardzo, mówiła mu, że z niego niepolityczny człowiek... mówić pannom takie ordynarne dusery" M. Bał. pans. dziady 110.

148

153

Dusigrosz-a. m. sze mn. ten co dusi grosze, sknera, skąpiec „Stary, którego obwołano dusigroszem, miał na sobie dowieść, że choć zbierał grosze, ale je też i wydawać umiał" JJ. Krasz. Strzecha 1878. 7. „Nie masz za co? czy to może być? żydzi cię lichwiarzem i dusigroszem nazywają" Id. Tyg. Il. 2. 11. 226.

Dusić-ił-i cz. ndkn. Zdusić-ił-i dkn. przydusić, stłumić, przytłumić „Pożar można było w pierwszej chwili zdusić i zarzucić czapkami" JJ. Krasz. Król i Bond. ≈ obsc. „zdusić dziewczynę" użyć ją cieleśnie

Sus

Dusz-a m. e-ów mn. v. Tusz-a z fran. Douche natrysk zimnej wody spadającej z pewnej wysokości na pewną część ciała. „Co nie wywichrzało polami, to zziębło pod bryzgami z góry duszem" J. Dzierzk. 2. 270 fig. „Najgorętsze uczucie nie wytrzyma w sercu, które przeszło przymusową kuracyę potów i duszów małżeńskich" ib.

150

155

Dusza – y. ż. ξ forma, kawałek grubej, sztywnej lub w kilkoro złożonej materji na którą obwijało się chustkę noszoną dawniej na szyi przez mężczyzn „Chustka na wysokiej duszy obwinięta podtrzymywała głowę jego." J. I. Kras. 15. 21.

Duszeczka – i. ż. zdrob. od duszka, wyraz pieszczotliwy używany do osoby „Duszeczko, trzeba korzystać z pory, já do panny Scholastyki, ty do pięknej Marysi" J. I. Kras. 29. 102. (Nie używa się mówiąc o duszy człowieka zmarłego: w tym razie tylko „duszyczka.")

151

156

Durzczyć -ył -y st. cz. ndkn. podburzać, podurzczać „Durzczył włościan miejscowych" Wiek 1887 167. 3.

152

157

Duszniczek - czka. m. - ki lm. - rodzaj żupana?

„Wojewoda zarnowyckiej miał na sobie kurtę błękitną na białym duszniczku”

B. J. Byk. Ost. Sejm. I. 77.

153

158

<u>Duszpasterz</u> – a. m. <u>rze</u> mn. prow. Gali. proboszcz w swojej parafji, biskup w djecezji, w ogóle duchowny jako mający pieczę nad ~~[illegible]~~ powierzonemi mu owieczkami. „Liczba parafij pozbawionych duszpasterzy jest jeszcze dość znaczną." G. Lwow. 1886. 228. 2.

154

159

Dużawy-a-e dosyć duży, niemały. „Ręka chłoi kształtna, dużawa i zapracowana" B. Bol. Pam. pan. 138.

Dużachny-a-e prow. lud. Kuj. bardzo duży, wielki.

155

160

Dwadzieścia z dwudziestu § „dwadzieścia cztery" cyfra używ. w mowie zwłaszcza bardzo wiele np. „miałem do tego dwadzieścia cztery powody" albo „nie byłem dla dwudziestu czterech przyczyn." „Nie dałbym niezawodnie! a to dla dwudziestu czterech przyczyn, z których pierwsza: że nie mam" Kur. Niedz. 1864. 9. 4. „Turcya wcale się nie zbroi, i to dla 24 przyczyn, z których najpierwsza, że zbroić się niema za co." Wiek 1885. 249. 1.

<u>Dwoić</u> cz. ndkn. 3 – komu, prow. gw. mówić komu „wy" zamiast tykania. „Gdy się pokumają, nawet brat z siostrą dwoją sobie." Bl. rkp. Kuj.; „Lud gdy mówi do kogo z uszanowaniem, wtedy zamiast <u>ty</u>, wyraża się w liczbie mnogiej, mówiąc: <u>wy</u>, i sposób ten wyrażenia nazywa <u>dwojeniem</u>." O. Kol. 2. 247.

156
162

Dwojaczki -ów. m. mn. zdrob. od dwojaki -ów naczynie podwójne, dwa garnki złączone z jednem uchem u góry, używ. przez lud wiej. do noszenia strawy w pole „Już ojcu nosi dwojaczki w pole" J. Krasz. 17. 57.

157/163

Dwójduch-a.m. istota o dwoistym duchu
„Słowem tacy przyjaciele, jakich i
wtenczas liczono niewiele: rzekłbyś
dwójduch w jednem ciele" Ad. Mick. 1-
przyjaciele.

158

164

Dworaczyć st. cz. ndkn. przypochlebiać się, nadskakiwać, grać rolę dworaka, potakiwać czemu w celu zyskania sobie łaski „W utworach moich nie pochlebiałem nikomu, nie dworaczyłem niczemu, nie stawałem w przedpokojach niczyich." J. I., Jez. 1. VI.

Dworakować st. cz. ndkn. dworować, dworsko służyć, dworzaninem być „Nie taki ty chłop prosty, kiedy szablę nosisz przy boku i od lat kilkunastu już dworakujesz staroście" Z. Kaczk. 1. 90.

159
165

Dworeczek - czka. m. czyli mn. zdrob. maleńki dworek „Pisał się Czesnikiem i mieszkał w osobnym dworeczku Ugerkiem" W. Pol Poe. 4. 181. „A więc w każdym dworeczku tych dzieci gromada" ib. Sejmjen.

Dworkowy -a -e, od dworku, mieszkający w małym dworku „Była to dzisiejsza szlachta dworkowa i chodaczkowa, już nawet wówczas tem samem zwana mianem" K. Szajn. Jad. i Jag. 1. 40.

161

167

Dwornia -i. ż. służba dworska, dwór pański, „W sieni ogromnej komin wielki otacza-ła dwornia, która się hałaśliwie bawiła" JI. Kras. 90. 66.

Dwór -u. m. — § posp. ~~mów~~ zamiast „na dworze" = pod gołem niebem, mówią niekiedy „na dworzu" tak jak gdyby od 1go przypadku „dworze" r. n. „Schylił głowę siedzący na łożu: żonko moja, a cóż tam na dworzu?" T. Lenart. Duch zabitego.

Dworzec -rca m. rce -ów mn. § z niemiecka, banhof, z ang. foksal, budynek stacyjny na kolei żelaznej, mieszczący biuro stacji, kasę do sprzedaży biletów i sale pasażerskie „Trzecie dzwonienie, świst lokomotywy, gwałtowne wybuchy pary, szarpnięcia wagonów... i... pociąg minął dworzec" Sewer G. Lwow. 1887. 92.

Dworsko przysł. § dziś „dworskie" wcale nie używane „Kachna niegdy dworsko służyła" B. Dol. Tal. 1. 67.

162

168

Dwozłotek-tka, Dwuzłotek-tka. m. tki mn.
dwuzłotówka, pieniądz wartości dwóch
złotych „Co za urok słodki! zda się, ro-
sną w kieszeni wytarte dwozłotki" W.
Syrok. Gaw. 4.99.

163

169

Dwudziestka - i. ż. Dwudziestówka - i. ż. ż dwadziescia lat „Mąż trzydziestówkę już przekroczył, a żona ledwie dwudziestkę sięgała" J. Dzierzk. 8. 8.

Dwudziestolecie, Dwudziestopięciolecie ob. lecie

Dwugłos - u. m. mn. akord z dwóch tonów, dwa tony brzmiące równocześnie „Dwugłos początkowy c-f przy powtórzeniu wzięty był: as-es." O. Kolb. 2. 159.

<u>Dwulicy</u>-a-e o dwóch licach, u Ld. dwuliczny. „Podobna Janusowi, dwóliciemu bogu." Ad. Mick. 3.57. „Była to istota dwulica, smok i szatan, któremu wdzięków nikt się oprzeć nie zdołał, a pod gniewem każdy paść musiał" S. J. Byk. Ost. Sejm. 1.69.

165
172

Dwółbisty dwugłowy

Dwułbisty -a -e o dwóch łbach „Padamy oboje, jak orzeł dwułbisty, ja na prawo, ona na lewo" A. hr. Fr. Dzieła 10. 159. „Była to wiosna odradzającej się Ojczyzny. Jechałem po trzaskach dwółbistych Orłów. W Jarosławiu nawet ujrzałem już nad odwachem na prądce wymalowanego Orła białego" ib. 11. 110. „Na ziemi leżał porąbany dwułbisty orzeł, który był na domie pocztowym" ib. 208.

166
173

Dwutuczny-a-e, o dwóch tuczach „Dwoje drzwi dwutucznych stanowią wchód do zakrystji." Al. Coby. Węd. po gub. Aug. 223.

Dwururka - i, ż. ki. nn. strzelba o dwóch rurach, dubeltówka „Puściliśmy razem... jakoby dwa kurki jednym palcem spuszczone u jednej dwórurki" Ad. Mick. 3. 24 „Razem zagrzmiały dwururki: chybili" ib. 108 „widać że się uzbrajał: leżały dwururki i sztućce na podłodze" ib. 162. „Aż idzie strzelec i gołębia zoczył, pomyślał sobie: będę miał wieczerzę... z pięknej dwururki już go na cel bierze" Ant. Gorec. Gołąb i mrówka. „Dwururka przez plecy a torbka u pasa" W. Syrok. Śpiew. pol. 3. 13 „Pośród obrazu Marji Łaskawej, przybita dwururka i lwowska czeczuga" S. Grusz. Baw. poet. 3. 55.

167
175

Dwuwiersz – a sze m. zdanie, sentencja, epigram i t.p. wypowiedziane w dwóch wierszach

168
176

Dwuznacznik -a. m. ki, nn. wyraz lub zdanie mogące się rozumieć dwojako, wytłómaczyć na dwa różne sposoby „Przez cały wieczór, rozmaitemi dwuznacznikami dawała do zrozumienia, że jej nie wywiódł w pole" J. I. Krasz. Wieb 1878. 19. „Lizia mitrzała lub wykręcała się dwuznacznikami" J. I. Krasz. 46. 33. „Nie potrzebowali myśli swej ostaniać i mówić dwuznacznikami" ib. 15. 129. (1)

Dwuznaczność -i. ż. dwuwykładność, niejasność, wystawienie rzeczy w dwojakiem rozumieniu „Powodując się zwykłą sobie dwuznacznością, usposobił listownie Toussaint'a i obiecał nadużycia wojska zmarnić" Przew. nauk. i lit. 14. 658

(1) „Rozsypywała iskry dowcipu i dwuznaczników" Sewer G. lwow. 1887. 100. „Mężatki młode przepadały za rozmową z panem Leonem, bo umiał tak, jak on, nie

umiał prawić eleganckich i śliskich dwuznaczników." Kaj. G. lwow. 1887. 127.

Dycht adv. „Był chłop stary jeden, co dużo po świecie chodził – dycht tak samo lubił bajki gadać" wieb 1886. 183. 1. Kl. Zem.

169
178

Dydek - dka. m. Dki mn. daw. Warsz. moneta 6 gr. pol. cf. trojak. (u Ld. tylko pod wyrazem Dys ob. dydek, tego zaś wcale niema) § głów. w l. mn. Dydki - ów prow. kuj. w. pol. cycki, piersi u kobiety Dyduchny, Dydusiaki pieszczotl. „U wieśniaczki proste nogi dydki jako (dzbanki)" od Środy O. Kol. 13. 139

170
179

Dyfamować cz. ndk. Zdyfamować dk. obelżywie się do kogo odezwać, w sposób ubliżający jego czci, bezcześcić. „Przepraszał mnie za to, że mnie tak mocno zdyfamował, więc odtąd już nie burczał ale już mi mówił: wPan" J. Kitow. Pam. 22. „Pójdź ty do starego psa, pókim dobry. — Co ty mnie dyfamujesz... taki synu!" Kl. Jun. Wiek 1887. 235.

171
180

Dyferencja – ji. ż. § zatarg o granice, kontrowers „Skarbnik miał w lasach dyfferencję z królewszczyzną." J. I. Kracz. Sztawarz. 1. 63.

172

181

__Dyguerys__ nieodm. n. z łac. posp. [nieco żart.] „sprawić komu dyguerys” = dać pamiątkę, sprawić łaźnię, sarabandę i t. d. „Sprawić komu diguere, ivon. wymagać, wybatożyć” w Poznań. O. Kol. Mater. do prow. I. 32

173
182

Dygnienie - a. Dygnięcie - a. n. czynność słowa dygnąć „Zofja z opuszczonem ku ziemi wejrzeniem, zapłoniwszy się, gości witała dygnieniem" Ad. Mick. 3. 293.

178

183

D-kasterja   wyrósł urzędu

Dykasterja - ji. ż. rje mn. z grec. jakikolwiek urząd zbiorowo wzięty, władza rządowa „Urzędować w różnych dykasterjach administracyjnych" Wiek 1884. 131. 2. „Był radzcą jednej z najprzeczywiściejszych, jak wtedy mówiono, dykasteryj stolicy." F. Kozub. Nowiny 1878. 52. „Szlachta okoliczna, powiat, sąd, poczta, studenci wzdychali do niej kolejno. Kochano się w niej dykasterjami" Z. Mell. Groch. wian. 9.
„Przemysł i handel ustał prawie zupełnie, a ogarnęła cały ruch ekonomiczny lichwa. Lichwiarze podzieleni są na dekasterje, i tak są tacy, którzy operują specjalnie wśród wojskowych, inni wśród urzędników administracyjnych, inni w sądownictwie." Wiek 1888. 18. 2.

175 184

<u>Dykcja</u> – ji, ż. bez l. mn. łac. sposób wysłowienia się, dobór wyrażeń(1) i ton jakim wypowiedzianem jest co, np. mowa przez ~~[illegible]~~ mowcę, rola na scenie przez aktora i t. p. „Ani śladu nienaturalnego patosu, a zawsze spokój, w najtragiczniejszych sytuacjach zawsze refleksja miarkująca porywy, słowem, dykcja świetna.” G. lwow. 1885. 147. 4. (1)

(1) „Rzekł rąbaną swą dykcją: – No, no – jutro tu będę... o tym czasie... nadziei nie tracić... nigdy.” M. Gawal. Bluszcz 1886. 381.

(1) „Życzyłbym, aby młoda artystka nie poprzestała na zdobytej zbyt prędko rutynie scenicznej... wypadałoby koniecznie jeszcze popracować nad ortografią sztuki dramatycznej, – nad dykcją.” Wł. Bogusł. Tyg. powsz. 1882. 39.

176
185

Dykta -y. ż. Dyktando -a. n. dyktowanie, s[?] pisanie po dyktowaniu. „Gdym od dykty wstał, zabiłby mnie, a nie mógłbym powiedzieć, co ów list zawierał” J. I. Kras. 90. 46.

177 1.
186

<u>Dyktator</u> - a, m. <u>rzy</u> um. w daw. Rzymie urzędnik najwyższy z władzą nieograniczoną wybierany przez senat w razie nagłego niebezpieczeństwa, gdy należało całą siłę państwa zśrodkować w jednem ręku ‖ w nowych czasach najwyższy wódz i naczelnik narodu ~~[illegible]~~ stanowiony z podobnąż władzą i w tych samych okolicznościach „Memorjał jenerała Chłapowskiego przedłożony dyktatorowi Chłopickiemu 1 grudnia 1830" Zbiór pam. do powst. 648. „Nie było tam wprawdzie ni sztabów, ni zborów, ni piątki urzędowej, ani dyktatorów" W. Pol Poe. 5.107 ‖ ogólniej człowiek mający wpływ nieograniczony i rządzący narodem, społeczeństwem, partją i t.d. „Siciński był dyktatorem na każdym sejmiku" Ad. Mick. Gop. w Upicie ‖ daw. w szkołach, pierwszy uczeń w klasie „Obok katedry, stała mała ławeczka z pulpitem do pisania, siedlisko dyktatora, owego pierwszego ucznia szkoły, który tę dostojność przez trafne rozwiązanie najtrudniejszej kwestji osiągnął" Zw. kr. Skarb.

Dodosin. 10

Dyktatorski-a-ie od dyktatora albo dyktatury § arbitralny, stanowczy, nie zważający oporu przeciw swoim postanowieniom. (1.)

Dyktatura-y, ż. xy wm. władza i godność dyktatora „Po złożeniu dyktatury przez Chłopickiego odbywał sejm posiedzenia pod laską Ostrowskiego" Zbiór pam. do powst. 44. „~~Było~~ § ogólnie: władza nieograniczona, przewództwo „Było to za tej osobliwej dyktatury w. ks. Konstantego, która w dziwny sposób godziła się jakoś z konstytucją" B. Bol. Trud burza 6. „Kiernyjący intrygą, piastują dyktaturę teroryzmu, i uiszkują i bałamucą naród" Wiek 1886. 217. 2. „Nam dotąd brakło i brakuje dziś jeszcze przewódzców narodu... wielkich świateł, charakterów wielkich... potęg tych, co moralną dyktaturę chwytają i trzymają w silnej dłoni" B. Bol. Hybr. 109.

(1) „Wobec bezpłodności wielu naszych sejmików, powierzenie całej sprawy, sposobem dyktatorskim marszałkowi, jest rodzajem przecięcia gordyjskiego węzła" Kłosy. 43. 254.

(Dyktatura) „Nie posiadał zdolności trybuna, nie dążył do dyktatury między młodzieżą." A. Rolle G. lwow. 1886. 282.

§ w znacz. moral. przewaga, narzucanie swojego zdania, przekonań, wyobrażeń „Przezedł Śniadecki między sceptycyzmem francuzkim i racjonalizmem niemieckim, trzymając się metody tych filozofów, którzy apriorycznej dyktatury nie narzucali rozwojowi umiejętności" L. Dębic. Akad. Wil. 31.

Dyletant-a. m. nci mn. Dyletantka-i. ż. właśc. Diletant. z włos. oddający się jakiejś sztuce lub nauce z amatorstwa, bez wyłącznego jej poświęcania się, amator.(1) „Wszyscy objeżdżający Włochy mniej więcej duszą jesteśmy artyści lub tym rodzajem hybrydów, których zowią dylettantami" J.I. Kras. Na cm. na wilk. 57. „Mimo że się nazwał dylletantem prowadził wybornie wykonanie kwartetu" Id. Ssta war. 3.73. „Będąc niby wielkim panem artystą, mówił o muzyce z zapałem, protegował czasem sławnych koncertantów i spełniał posłannictwo diletanta dość nieźle" Id. 72.120 „Nie będziesz ani poetą, ani malarzem, ani muzykiem dobrym, ale niespokojnym, roztargnionym diletantem" ib. 146 „Grała sobie fałszując z całem zaufaniem dyletantki melodję, bo niedawno zaczęła się uczyć" H. Sienk. G. pol. 1876. 18 „Śpiewała sopranem prześlicznym, wyrobionym stokroć więcej aniżeli od dyletantki żądać

można" L. Mat. 9. nav. 1883. 17. 2.

Dyletantyzm - u. m. traktowanie sztuki lub nauki z amatorstwa, powierzchownie, bez głębszej znajomości „Mamy się za profana w tym przedmiocie... i lękamy się z naszym Diletantyzmem wchodzić w samą treść rzeczy" J. I. Krasz. Biel. lit. 5. 6.

(.) znający jakąś sztukę lub rzemiosło dorywczowie powierzchownie nie zajmujący się nią z rzemiosła „Nie ma się uważać za dyletanta, ale być robotnikiem, który nauczy się własnoręcznie wykonywać każdą czynność, aby po powrocie do kraju mógł być instruktorem i nadzorcą sług i czeladzi, zajętej w mleczarni miejskiej". Ęg. Lwow. 1887. 136. 5.

„Król śnił o abdykacji i chciał jako dyletant umierać pod włoskiem niebem, spokojnie – sprzedawszy kraj za cukierek.." B. Bol. Tut. 1. 202. „Dyletant na polu historycznego badania, nie zna najważniejszego źródła" Dr Jan Leniek Przew. nauk. i lit 15. 138 „Alei pan, jesteś skończonym artystą, nie dyletantem! zawołała" M. Gawal. Słowo 23. 203.

2.
189

<u>Dyletantyzm</u>. „Ileż nawet słaby dyletantyzm oddał usług rozpowszechnieniu dzieł sztuki" Echo muz. teatr. 4. 298.

Dyliżans-u. m. se mr. fran. kareta pocztowa ~~[illegible]~~ na kilka lub kilkanaście osób, kursująca na danej przestrzeni i w oznaczonym czasie, dla wygody podróżnych. „Słychać było trąbki dyliżansów" J.I. Kras. 32. 113. „W mieście spotkała owego młodego Mopsa z dyliżansu" ib. 72. 132. „Wysiadłem z dyliżansu prawie w tej godzinie" St. Bogusł. Kom. 1. 171. (1)

Dyliżansowy-a-e od dyliżansu „Ty ją znasz szczęśliwcze? - znajomość dyliżansowa" J.I. Kras. 72. 112.

(1) „Dzisiejszym wyjeżdżam Dyliżansem" A. hr. Fr. Dzieła 9. 98 metou. kurs regularny dyliżansów „U pana zawsze dużo gości? - Tylko w dnie, kiedy Dyliżans odchodzi albo przychodzi" ib. 101.

„Ledwie kilkanaście złotych mi zostało.. a te nie wystarczą nawet na zapłacenie dyliżansu, a dopieroż ekstrapoczty. Nająłem więc sobie parę koników i wózek.. i temi powlokę się" J. Korzen. 2. 43.

180

131

Dylu dylu pop. lud. w piosnkach wyraz mający naśladować granie na skrzypcach „Dylu dylu, na badylu..." „Hajże, hajże – hej ha! dylu dylu – hej ha! ty na skrzypcach – hej ha! ty na kiju – hej ha!" O. Kolb. 2.188.

181

192

Dymać cz. ndkn. § 1. nij. posp. biedz żywo, pędzić „Zuch z ciebie Antku, że ci się chciało dymać (tyle doli) za jedną owcą." M. Bał. Wiek 1878. 270 „Patrzcie no, jacyś panowie dymają znów na zamek" Djab. 1878. 21 Dod. § prow. Warsz. przypatrywać się jakiejkolwiek grze, nie biorąc w niej udziału „„Kibicować wyrażenie lwowskie, znaczące to samo, co warszawskie „dymać," przypatrywać się grającym, tworzyć galerję." Wiek 1885. 240. 2.

Dymisja – ji. ż. sje lm. (łac.) uwolnienie od służby rządowej, tak cywilnej jak wojskowej „Dla żołnierza, który tyle ran odniósł w ostatniej bitwie, uzyskanie dymisji nie nastręczało żadnych trudności." Z. Kauk. 5. 87. „Szdrij tedy dostać dymisję i zabrać się do powrotu." ib. „Dostał był dymisję, z której zwycięzko na wyższe miejsce powrócił" B. Bol. Nad umdr. Dur. 81.

Dymisjonować cz. dkn. udzielić dymisję ∥ Dymisjonowany -a -e uwolniony ze służby „Dymisjonowany wachmistrz wypełnił rozkaz co do joty" A. Wilcz. Fot. 1. 73. „Był to dymisjonowany oficer z prawem noszenia munduru" J. Grod. Kauk. 203.

Dymittować cz. ndk. łac. odpuścić, zrezygnować, odstępować na rzecz czyją „Starzy uroczyście oświadczyli mu, iż cały majątek na niego dymittują." J.I.Kras. Osta
war. 3.22.

Dimitto

183

195

Dymka - i. ż. ż. kobieta „Ot. 'dałbyś pokój tej dymce. Ona niezwrzęście wodzi za sobą: kunc dla niej kark skręcił a jej męża posiekali Tatarzy, jeszcze i ciebie do niebowrzyków wyprawi..." Z. kaczk. G. lwow. 1887. 240.

187

196

Jest w L.

po Dyni

<u>Dyna</u> wyraz stanowiący przyśpiew w piosnk. gm. podobnie jak „dana" (ob.) „Oj! dyna, oj! dyna, oj! dyna, niech żyje Pan Jezus dziecina!" Kant. 3. 23. „Dyna moja dyna, brudna koszulina, któż mi ją wypierze? Krakowska dziewczyna" O. Kol. 6. 391. § ~~II~~ — y. ż. nazwa pewnego tańca ludowego w Gostyńskiem.

Dynamitnik - a. m. -cy. ktoś um. mający do czynienia z dynamitem, przeciw porządkowi publicznemu. „Etat policji w Londynie, powiększony został o 485 ludzi, obowiązanych strzedz gmachy publiczne i pomniki od zamachów dynamitników" Wiek 1887. 224. 2.

Dynasta -y. m. grec. w staroż. władca kraju, nie mający jednak tytułu królewskiego; założyciel dynastji; w potocz. mowie naczelnik możnego rodu lub ten na którym jego nadzieje polegają. „Gdy małoletni pozostanie dynastą, lat mu dodają i panuje tak dobrze, jakby wąsy miał" JI Krasz. Dzia war. 1. 20 „Dom to był możny, i jedynak dynasta, marzyć miał prawo najmniej o udzielnej księżniczce" Id. 101. 55.

Dynastja -ji. ż. szereg władców z jednego rodu noszących tytuł monarchy. „Ostatni z rodu, bezpotomny, myślał zapewne, że i to mu wstęp do tronu ułatwić może, uchylając obawy o dynastję" JI Krasz. Dzia war. 2. 109 „Nowa gałąź dynastji zasiadła na tronie" Id. Na cm. na wal. 94. „Rodzina moja należała do tych które wiernemi pozostały prawej dynastji" ib. 91. (1)

Dynastyczny -a -e tyczący się dynastji. „Alianse dynastyczne nie powinny odgrywać żadnej roli w polityce narodowej" Wiek 1887. 178. 2.

(1) „Pierwszy minister młodzieńczego Ludwi-

ka XVgo, lękając się, aby w razie bezdzietnego zejścia monarchy, znienawidzony książę Orleański na tron Francji nie wstąpił, postanowił coprędzej zapewnić dynastję i ożenić króla" Dwór 23. 241.

187 199

Dyngus-u. m. prow. kij. w pol. śmigus, śmigust „w drugie święto wielkanocne rozpoczyna się znany powszechnie u nas zwyczaj Dyngusu. w poniedziałek parobcy oblewają wodą dziewki, we wtorek zaś dziewki podobnież odpłacają się parobkom" O. Kol. 4. 215. „Przyśliśmy tu po dyngusie, zaśpiewamy o Jezusie" ib. 216 i 10. 201

Dyngusowy-a-e od dyngusu „Mężczyznom łatwiej jest ustrzedz się i uciec od zapalczywości dyngusowej kobiet" O. Kol. 4. 216.

„Na wieczór idą do tych samych dziewcząt które rano zlali, domagając się za swą wcale nie potrzebną robotę nagrody w święconem, i wołając: dyngus! dyngus!" ib. 10. 200

188
200

Dyplomatyczny -a -e tyczący się dyplomacji ‖ posp. o człow. postępujący z dyplomacyą, ostrożny, taktowny, nie dający się ~~złapać~~ wyciągnąć na słówka „Dyplomatyczny organista zwrzył ramionami" Tyg. Kraw. 72. 10.

Dyplomatyzować cz. ndkn. wdawać się w dyplomacyę, działać z pomocą tejże „Jak zacznie dyplomatyzować, a łagodzić, a kombinować, to biedaczysko i zaplącze się" Szczut. 1878. 43 „Ja w tę zewnętrzną dyplomacyę nie wierzę - ale swoich własnych bliskich wyrzę - ale swoich własnych bliskich wypada dyplomatyzować, i tak im głowę zakręcić, że niby coś wiedzą a właściwie nic nie wiedzą - to się zwie u mnie dyplomatycznem zadaniem" ib. „Dyplomatyzował, aby osłodzić odmowę." A. Wilcz. Woły rob. 201.

Dyrda-y. ż. dy rm. dyrdanie, drepcenie, podskakiwanie „dyrdą" albo „w dyrdy lecieć, biedz" = spiesznie podskakując, drepcąc „Dzieci do tego pana idną, jak jeno wychodzi z domu, to zaraz obsaje w dyrdy, że nadążyć nie można" Kl. Jun. Wiek 1886. 183. 1.

Dyrdak-a. m. spódnik bez stanika. Poznańskie.

190
202

w bilard?
Dyrdymałka - i. ż. gra hazardowna? ruleta?
„W pewnej cukierni zaprowadzono formalną ruletę bilardową... „Chasseur," tak się zowie ta gra szlachetna, w kozi róg zapędziła „dyrdymałkę." Dobre i to na te ciężkie czasy." Wiek 1888. 61. 3. „Zamiast dyrdymałki. Po ruletkach dyrdymałkach i bilardach wyślizgowych „grająca" młodzież i nie-młodzież wymyśliła nowy sposób przepędzenia miłego czasu, a zarazem i zarabiania obrzydłej mamony. Tym razem gra jest na pozór bardzo niewinna.." Kur. Codz. 88. 198. 4. „Wspominaliśmy o szulerce bilardowej, która pod postacią tak zwanej „dyrdymałki" lub chasseur wędrowała po niektórych cukierniach warszawskich. Obecnie tę plagę rozporządzeniem policyjnem usunięto" Przegl. Tyg. 71. 4. 11. 270. „ Skukutka, Dyrdymałka ob. Kolce 1888 str. 103. „W ostatnich czasach, w niektórych restauracjach m. Warszawy urządzane są gry hazardowne na bilardach i

na tak zwanych „dyrdymałkach", że w szukach, oprócz dyrdymałki, zauważono vulely, kości i t.p." Wiek 88. 113. 3.

191 203

Dyrekcja - ji. ż. ę kierunek w jakim się coś odbywa, postępuje „Przez perspektywę obserwować nieprzyjaciela, który nas z boku kanonował, z boku, z prawej strony dyrekcji naszego marszu" A. Wr. Tr. Dz. II. 44.

192
204

Dyrektorek -rka. m. zdrobn. dyrektor, używane poufale „zarząd teatrów zamierza w ręce twoje mój dyrektorku złożyć artystyczne kierownictwo sceny" Djab. 1883. 1. 3.

Dyrektor -a. m. rzy v. rowie -rów mn. § daw. nauczyciel domowy do dzieci, pedagog „Był on dyrektorem alias pedagogiem moich młodszych braci. Teraz już dyrektorów niema, sami guwernerowie, ale onego czasu Pan Stecewicz był dyrektorem, guwernerem zaś Pan Ratchetto.." A. hr. Fr. Dz. 11. 161. „Mój ojciec zajęty interesami, rzadko bawił w domu. Nie mógł więcej dla dzieci zrobić, jak do ogólnego dozoru wziąć guwernera, a do szkolnych nauk dyrektora" ib. 163

193

205

Dyrygować cz. ndkn. Łac. czem, kierować, przewodniczyć w wykonaniu „Zobaczy pani jak ja będę dyrygował mazurem" A. Wilcz. Fot. 1. 161. z prow. Kuj. wymawiają „deregnować."

Dyscyplinarny-a-e, mający na względzie, tyczący się dyscypliny, karności „Studenci podarli i spalili manifest rektora, w którym była zawarta groźba, iż w razie powtórzenia się ekscesów, rektorat użyje przeciwko sprawcom środków dyscyplinarnych" Dz. Pol. 1888. 28. 3.

194

207

Dysgracjonować, *Dyzgracjować cz. ndk. franc. włos. z łask wypuścić, łask swoich kogo pozbawić, niełaskę komu okazać. „Dyzgracyowałem przed kilku dniami mego ministra i faworyta." J. Szyman. Zadys.

Dysgracjonowany, *Dyzgracjowany -a -e ~~wy~~ ten co wypadł z łask, popadł w niełaskę. „Nigdym jeszcze nie czytał, żeby dworak dobrze mówił o ministrze dyzgracyowanym, przeciwko któremu monarcha jest zagniewany." ib.

Dyskarmonja - ji. ż. nje-nij mn. grec. rozdźwięk, fałszywe brzmienie (w muzyce). — niezgodność, niezgadzanie się, niezgoda, stan poróżnienia się „Papież pozostaje w dysharmonii z świecką głową Rzymskiego państwa z Zygmuntem, posądza go nawet o gorszące związki z Hussytami" A. Proch. Ost. lata Witolda 4. „w końcu użyto pomocy Zygmunta Luksemburczyka, aby dysharmonię pomiędzy Polską a Litwą zaostrzyć" ib. 3.

Dysharmonijny -a -e nieharmonijny, niezgodny, fałszywie brzmiący. „Ręce jéj upadają bezwładnie na fortepian, dźwiękiem dziwacznym, dysharmonijnym zakończyły szaloną fantazję." J. I. Krasz. 3. 23. „U hrabiny niema przynajmniéj niebezpieczeństwa, żeby się dysharmonijna nuta wcisnęła i swobodnie językowi ciągle popuścić można" B. Bol. Pam. Pan. 32.

196

210

Dyshonorować -ał -ruje st. cz. ndkn. Zdyshonorować dkn. franc. déshonorer, hańbić, odbierać cześć „Tabto! wybuchnął gwałtownie podkomorzy tamiąc ręce – a tom zdyshonorowany" Z. Kraszewski 39. 27.

197
211

Dyska-i, ż. ski um. z fr. dix, dziesiątka w kartach francuskich „Dali dowody trafności swych strzałów na dyskach treflowych" Ił. Kraw. 13.9. § — Dycha-y ż. chy um. Dycharz-a. m. cze um. posp. gm. Warsz. dziesiątka t. j. dziesięć groszy. „Daj kufelek piwa za dyskę i bądź zdrów" Kur. Święt. 1877. 38. 3. „Zawracały głowy karuzele i sypały się dyski do kieszeni chciwych przedsiębiorców" Słowo 1882. 212. 3. „Jeden ma dzień szczęśliwszy niecoś, to dzień nowego roku, wtenczas obficie dyski lecą" Mucha 1878. 9. „Ja przecie nigdy od pana ani dycharza na piwo nie dostałem" Echo 1877. 209. 1. Fejl.

Dyska § „pociąg towarowy spotkał się na wekslu z manewrującemi wagonami... Przyczyną wypadku było opóźnienie zamknięcia „dyski," t.j. sygnału dla głównej linji, na którą jednocześnie spychano wagony przy manewrach" Kur. Codz. 1891. Dod. poranny z d. 8 Stycznia. 2.

Zdyskontować dkn.

Dyskontować -al -tuje st. cz. ndkn. włos. discontare v. Eskontować z fr. escompter, spieniężać weksel przed terminem jego wypłaty, za strąceniem procentu (dyskonta) „Jegomość ten zdyskontował weksel sfałszowany przez siebie" Wieb 1885. 228. 4.

Dyskredytować cz. ndkn. z łac. szkodzić na opinji, pozbawiać ważności, kredytu, wiary. „W tym krańcowym prądzie, obok siły życia budzono wiele rozstrój, dyskredytując sztandar prawdziwego postępu" J. Ochor. Niwa 7. 5. „Czasem zręcznie szkodzi można wpływy nieprzyjaciela, dyskredytując go rozsianemi o nim wieściami" J. I. Krasz. 19. 85 Zdyskredytować dkn. „Popełniał błąd po błędzie, co go zupełnie zdyskredytować i zdepopularyzować umiało" Przegl. pol. 1867. 114. „Krzyżacy wnet po zawarciu przez Zygmunta pokoju w Kezmarku starają się zdyskredytować go w opinii Niemców" A. Prochaska Ost. lata Witołd. 114. „Czy wieść ta była prawdziwą, czy może pogłoską rozsianą przez przeciwników w celu zdyskredytowania go u kochającej wolność szlachty-niewiedzieć" Ferd. Bostel Przew. nauk. i liter. 15. 345.

Dyskusja - ji. ż. sje mn. łac. rozprawa słowna, roztrząsanie szczegółowe, spór, ścieranie się zdań „Dwie części w dyskusji całej uważałem" Ad. Mick. 3. 176. „Rozumowanie starościca tak było zręczne i logiczne, iż po godzinnej dyskusji, urzędnicy skłaniali się do podzielania jego opinii." T.J. Kraszewski 1878. 58. (1)

Dyskutować cz. ndkn. prowadzić dyskusję, roztrząsać, rozbierać „Dyskutować z panem, umawiać się z nim, wskazówki mu dawać, wydawało się mi rzeczą potworną" T.T. Jeż 2. 25. „Dyskutujmy więc kategorycznie" T.J. Krasz. 32. 16. (2)

Podyskutować dkn. dyskutować przez czas pewien. -

Przedyskutować dkn. roztrząsnąć rzecz jakąś przez dyskusję „Odesłano całą ustawę napowrot do komisji, celem ponownego jej przedyskutowania" G. Lwow. 1885. 37. 5.

(1) „Król z deputatami Senatu miewał sekretne a często nawet bardzo ożywione dyskusje" Z. Kaczk. G. lwow. 1887. 231. 2.

(2) „Dyskutowaliśmy jeszcze długo w ten sposób i jeden drugiego nie mógł przekonać" Quis Kłosy 23. 306 „Ludziom świeckim nie wolno jest dyskutować o wierze" Z. Kacz. G. lwow. 1887. 264. „W języku tym dyskutowały się i rozstrzygały wszelkie międzynarodowe kwestje" Dr Sas Przew. nauk. i lit. 15. 159 „Po całej Polsce dyskutowano nad kandydatami, rozbierano wady ich i przymioty, zastanawiano się nad korzyścią, jaką ewentualny wybór tego lub owego mógł przynieść Rpltej" Ferd. Bortel ib. 344.

„W sejmie węgierskim ma rozpocząć się dyskusja budżetowa" G. lw. 1888. 7. 5.

„Na ostatniem posiedzeniu ścisłego komitetu dyskutowano (1) projekt kontraktu z p. Rygierem" Wiek 88. 138. 3.

(1) zam. nad projektem

216

dis, locatio

Dyslokacja – ji. ż. łac. rozmieszczenie, przeniesienie z jednego miejsca na drugie, głównie mówiąc o wojsku. „Komisja wojskowa przekazała odpowiedź ministra wojny, w sprawie zmian co do dyslokacji wojska, ściślejszemu komitetowi." G. lwow. 1886. 260. 5. „Donoszą o mających w Prusiech wschodnich nastąpić nowych dyzlokacyjach wojsk na granicy wschodniej" Wiek 1888. 10. 1. „Jeżeli prasa wiedeńska i berlińska nie przestanie zajmować się nieustannemi dyzlokacyjami wojsk, niepodobna mieć nadziei, że uspokojenie umysłów za granicą większe poczyni postępy" ib. 8. 1.

200.
217

Dysspartycja -ji. ż. cje -cyj mn. Łac. podział, rozdzielenie na części „Skończywszy dysspartycyę pieniędzy wedle zrobionego regestru, każdy pakiet zawinął w osobny papier, i na każdym dał napis: na karetę tyle — na konie tyle — na szory i t.d." J. Korzen. 1. 68.

201

218

Dysponowany-a-e franc. dispos z łac. dispositus, czujący się w dobrej dyspozycji, lekki, zdrów, zdolny do wszystkiego

Niedysponowany, indisposé, indispositus, niezdrów, nie będąc jednak słabym, czujący się w niedobrem usposobieniu „Fantastyk z tego tenora: na próbie śpiewa znakomicie, zachwyca wszystkich; drugiego dnia zrywa przedstawienie, bo się nie czuje dysponowanym, nie dowierza sobie i swemu głosowi" Quie Bluszcz 23. 242 „Gdy bywa dobrze usposobionym, może porwać słuchacza; gdy jest niedysponowanym, gotów zniecierpliwić swoim śpiewem najposłuszniejszą publiczność" ib.

219

Dyssekować -ał -kuje st. cz. ndkn. łac. dissecare, robić dyssekcyę, rozbierać ciało trupa za pomocą noża anatomicz. „Moglibyśmy dyssekować duszę piórem, jak ciało skalpelem" Z. Sarn. G. lwow. 1887. 9. „Ileż to razy dyssekowałem moralnie sam siebie, porównywałem z drugiemi, starałem się dociec dla czego zawsze od wszystkich prawie źle byłem zrozumiany" A. lw. tw. Dz. 11-159.

Dyssonans-u. m. se mn. łac. mnz. ton niezgodny, fałszywy, niezgadzający się z innemi ‖ fig. „Te dwie figury, baron małżonek i jego burgu, stojący za krzesłem, stanowili w tem towarzystwie dwa okrutne dyssonanse" B. Bol. Pam. Pan. 241. „Jednym z najprzykrzejszych dysonansów w tych stosunkach, jest uwegetujące do tej chwili instytucja t. z. rzędowych proboszczów" G. lwow. 1886 228. 2.

202

221

distance, łac. distantia

Dystans -u. m. ze śrn. franc. odległość, pewna przestrzeń np. drogi i t. p. „Zniesienie mostu opóźniłoby otwarcie komunikacji na tym dystansie drogi" Now. niedz. 1877. 13.

Dystansować cz. ndkn. **zdystansować** dkn. w gonitwie pozostawić za sobą, tj. wyjść po za obręb naznaczonego dystansu „Koń raz zdystansowany, traci prawo do wyścigów" Gon. teat. 14. „Zdawałoby się że już dosyć w tej kwestji - gdy oto przychodzi on, jak zdystansowany koń do mety w tym wyścigu z przeszkodami i woła: posłuchajcie jeszcze raz bajki po tysiąc razy powtarzanej." Wiek 1887. 1. 2. „Płynie tak, jakby nas chciał umyślnie zdystansować - to trochę zakrawa na ucieczkę" M. Gawal. Bluszcz 23. 228

Dystrybucya -yi. ż. z łac. rozdawanie z uwagą na pewną normę w rozdziale § — cyę m. w Warsz. i całej kongresówce, sklep z wyrobami tabacznemi, trafika. „Sprzedaż uliczna papierosów drobnym dystrybucyom zadała klęskę" Wiek 1884. 171. 3. „W dystrybucyi Loli zawsze było gości pełno" J.I. Krasz. 72. 164.

Dystrybutor -a. m. rzy rozdawca, rozdzielacz § utrzymujący dystrybucyę, sprzedający wyroby tabaczne. Dystrybutorka -i. ż. lm. -ki. „Kapitan miał naradę z dostojną dystrybutorką tytoniu" J.I. Krasz. 72. 165.

~~Dystylatornia -i~~

Dystylarnia -i. ż. nie mn. zakład fabryczny w którym dystylują wódki, naftę i t.p. „Wódki, likiery i najdroższe, dystylarnie warszawskie wysyłały we flaszkach brudnych ze szkła ordynarnego.." Kur. Codz. 88. 348. 5 (1)

Dystylator -a. m. rzy -rów mn. ten co dystyluje, zajmujący się dystylacją „On pierwszy z dystylatorów tutejszych, pomyślał o sprowadzeniu do swego zakładu aparatów ulepszonych" Kur. Codz. 88. 348. 5.

Dystylatorski -a -ie, tyczący się, należący do dystylatora, od dystylarni, dystylowania „Dystylarnie u nas rozpoczęły swój debiut dopiero przed 50ciu laty... W owej pierwszej epoce działalności dystylatorskiej, odznaczył się zakład pod firmą..." Kur. Codz. 88. 348. 5

Dystylatorstwo -a. n. przemysł i zajęcie dystylatorskie „Dystylatorstwo, tak samo prawie jak piwowarstwo, nie zbyt dawno stało się u nas gałęzią fabrycznego przemysłu, w rzerzem tego ~~słowa~~ pojęciu" ib.

(1) „Dystylarnia (ta) ~~tem się pierwsze odznacza, iż tak spirytus jak i wódki wszystkich gatunków~~ posiada wyborne, najnowszego systemu aparaty do oczyszczania spirytusu, z którego numerów wyższych wyrabia wódki celniejszego gatunku i nalewki na owoce świeże" Kur. Codz. 88. 348. 6.

205

224

Dystyngowany-a-e m Ld. dystyngwowany, franc. ʒ. wytworny, elegancki, pański, odznaczający się manierą, ogładą (·) „Był to typ stary i pospolity, choć co zowią dystyngowany." J. I. Kraszewski 58. 42. „Dystyngowanych klientów zaprasza mecenas do pokoju bawialnego." A. Wilcz. Fot. 2. 7. „Od pierwszego wejrzenia na tego dystyngowanego młodzieńca, pani Idalja powiedziała sobie, że go mrzyni swym adoratorem" J. I. Krasz. Wib 1878. 36. „Im mu się więcej przyglądała, tem mocniejszego nabierała przekonania że to był człowiek dystyngowany i dobrej familji" ib.

(·) pełen dystynkcji, znakomity ze względu na pochodzenie i sferę do której należy.

Dystynkcja-ji. ż. ʒ bez l. mn. wykwintne obejście, polor właściwy wyższemu towarzystwu (·) „Uprzedzenia (·) szyk wielkopański.

mamy rozsądził dystynkcją i umiejętnością znalezienia się, które ona ceni wysoko" B. Bol. Dzien. Sev. 116 „Ubierała się z wielką prostotą i skromnością, ale ze smakiem nieporównanym, z dystynkcją uderzającą. Wyglądała w najprostszej sukience na wielką panią" Id. Grud burzy b. ξ wyróżnienie kogoś, traktowanie w sposób wynoszący go nad innych „Gdzie kto widział, aby lada kupczyk był w towarzystwie naszem przyjmowany i to jeszcze z dystynkcją" B. Bol. Hybr. 136.
„Uważała... że był opalony, rękawiczki miał nieprzyzwoite, buty niekształtne, i że mu nie nadano dystynkcji wcale... Co dla niej znaczyły wszystkie nauki w świecie, gdy chłopak był niedźwiedziowaty!" B. Bol. Vat. 3. 61. „Pani aptekarzowa miała wielkie wyobrażenie o swoim salonie i swej dystynkcji" Sewer G. lwow. 1887. 105

Dyszek - szka. m. mięso z cielęcia z żeberkami, mostek, w Galicji: bruścik (Dych, jak u Ld. nie słyszałem) „Pójdziesz do jatek, kupisz mi dyszek cielęcy." M. Bał. Pam. Dziady 188.

Dytyramb -u, m. -by mn. z grec. pewien rodzaj poezji lirycznej, którego cechami są: zapał, uniesienie, fantazja, niekiedy szał i rozpasanie. „Śpiewali na jej cześć dytyramby ubóstwienia" J. I. Krasz. 72, 180.

Dywagacja - ji. ż. cje mn. fran. bredzenie, plecenie bez sensu, brednia „Cała (jego) mowa była szeregiem złudzeń i dywagacyj poetycznych" G. Krak. 1882. 175. 5.

Łac. Divagor-jaris gari. wyboczyć, zboczyć, odbiegać od drogi

207
228

Dywanowy-a-e od dywanu, z dywanu, „Podłoga zasłana dywanem, meble również obiciem dywanowem pokryte" A. Wilcz. Fot. 1. 3.

Dywanik-a. m. ki im. zdrb. mały dywan, kobierczyk „Pokoiki ładnie wyglądały. I mebelki i kwiatę i dywaniki — i wszystko co należało do przyzwoitego tonu tu się znajdowało" J. I. Kraszewski 1878. 8.

Dywersja - ji. ż. ξ posp. odwrócenie uwagi
„Byłaby może syna poczęstowała w plecy, ale Józiek uczynił strategiczną dywersję i zaraz jej opowiedział co się stało w kamienicy" B. Bol. Brud burza 84.

208

230

Dyź, dyź interj. wołanie na gołębie, ztąd pieszczenie Dyzia.i. ż. gołąbek „Przededworem na dębie, gruchały gołębie, wołałam ich: dyź, dyź, dyź" O. Kolb. Kuj. 2.25. Warjant: „W ciemnym lesie na dębie, gruchały gołębie, a wołałam: dyziu, dyź" ib. „Jak wyleciał tak wyleciał usiadł se na dębie, a ona go pięknie prosi „dyziu mój gołębie. A dysiu mój, dysiu dyziu dyziu mój dyzieńku" od Garwolina Zb. Lud Pieśni 144. „I upadł ci jej blisko na ganku, panna mu mówi, dyś dyś kochanku" Radomskie ib. 145 „I usiadł ci jej w polu na dębie dziewczyna woła: duś, duś mój gołębie. I usiadł ci jej niży na wiśni, dziewczyna woła: duziu duziu zbliż się" od Krakowa i Częstochowy ib. 145 „Wyleciał, poleciał i usiadł na dębie, ona woła okieneczkiem dyziu, dyź gołębie! Dyziu, dyziuteczku, siwy gołąbeczku" od Ostrode ib. 147 cf. duś

Dyżur - u. m. obowiązek kolejnego pełnienia służby, znajdowania się w biurze podczas nieobecności innych urzędników lub pozostawania przy zwierzchniku do jego dyspozycji.
„Jutro mam dyżur w kuchni taniej, pojutrze wizytę w Ochronce" Kolce 1872. 31. 220. „Zarząd tramwajów ustanowił na stacji głównej dyżury nocne konduktorów i stangretów, aby w razie gdyby nocą spadł śnieg, natychmiast zarządzali uprzątanie go z szyn" Słowo 1882. 282. 2. (1)

Dyżurny - a - e. zostający na dyżurze, dyżurujący „Gdy służba szpitalna spostrzegła że skonał, dała znać dyżurnemu doktorowi, który zrewidował zimne ciało" J.A. Minis. Tyg. II. 1. 87.
- § substantive: urzędnik, oficer i t. p. na dyżurze. „Wódz śpi jeszcze, bo dzień chmurny - a dyżurny? śpi dyżurny" W. Pol. 9. 77.

Dyżurować v. cont. odprawiać dyżur

(1) „Zaraz mnie Rada z pomiędzy siebie wyznaczyła do króla na dyżur" J. Kilin. Pam. 59.

Dzbęk! wykrz. głos uderzenia „Nie nic nie mówił, a ten go dzbęk w kark!"

Dzbękać cz. ndkn. Dzbęknąć dkn. prow. uderzać, walić np. pięścią, kuksańce dawać „Żeby mi tak garka nie szkoda co go trzymam w garści, tobym cię tak dzbęknęła po tobie, żeby ci się babka przyśniła." ~~Kl. Jan. Rola 4. 556~~ Tobie jeno do dzbękania, to najpierwsze" Kl. Jan. Rola 4. 556

Dzbęcaniec

210 233

Dzę, dzę, Dzyń, dzyń odgłos dzwonka „Śpię tedy, aż we drzwiach dzę, dzę, zadzwoniło, ktoś wchodzi" J. I. Kras. 34. 56 „Wszyscy dzwonki posiadamy, jak pajace owi z Chin, i co chwila przydzwaniamy, sobie, drugim: dzyń! dzyń! dzyń!" Kur. Świąt. 1872. 58.

211
234

Dziad-a, Dziadek-dka-m. ξ w niektórych grach kartowych np. w wiście, nazwa osoby idealnej dla której rozdają się karty w zastępstwie brakującego gracza „Ignacy nie przyszedł, w wista grać musieli z dziadem" J.A.Miniz. Tyg. Il. 1.72. „Wiem że X i pan grywacz wista — ja nie lubię dziadka. Rad jestem że siądziemy we czterech" J.I.Krasz. Czern. 58 „Dla wprawy rozegrałem cztery pulki preferka — z dwoma dziadkami" Kur. Swiąt. 1867.6. cf. Kołek

212
235

Dziadak-a. m. ki mn. prow. Kuj. wyglądający na dziada, stary, obdarty, wdzarz.

Dziadowoda-y. m. y mn. prow. Podole galicyj. wyraz obelżywy, lichy dziad, wodzący dziadów „Dawniej dziadowodą być, znaczyło mienić się najlichszem stworzeniem u nas, teraz omal każdy woła, żeśmy na dziady zeszli" Br. Zamor. Gaz. wiej. 1885. 3. 1.

Dziadzia-i. m. Dziadzio-a spieszcz. dziadek, dziadunio „Paniczu, mogę ja do dziadzi?" H. Sienk. G. pol. 1876. 2. „Petercyment prawdziwy, jeszcze po moim dziadziu" Z. Kaczk. 1. 238. „Dziadzio koperczaki smalił do dziewczątki" Kl. Jun. Anan. 1887. 43. „Dawne to bardzo dzieje, kiedy dziadzio gwarzył" Kl. Jun. anan. (kal.) 1887. 42.

Dziadzieć-ał-eje st. n. ndkn. Zdziadzieć, dkn. starzeć się, dziadem się stawać

213

236

Dziaha - sztywna taśma, w domu z różnobarwnych nici utkana, którą chłopki na Białorusi przewiązują się w pasie" El. Orz. W zim. wiecz. 103 i objaśn. 100.

237

Dział – u. m. y ms. ż prow. na Podgórzu karpackiem, góra zdatna pod uprawę, z gruntami i poletkami chłopskiemi (·) „Pod samym już działem, pomiędzy jałowce, pastuszki tam paśli i kozy, i owce" W. Pol. Poez. 4. 210 „Nie wziął sobie ani tych łąk nad Sanem, ni ryżnego błonia, tylko w góry i skały pokierował konia, i od granic węgierskich porwał działem gonić" ib. ~~[illegible]~~ 3. 87. „(Działy) szczyty gór, zwykle granice wiosek, i miejsca, gdzie się wody dzielą." ib. 5. 131. przyp. „A gdy przyjdzie włościankę przeprawić w drynduli, to zrześciowa wołami na dział wyciągają, i dopiero za górą konie przyprzęgają." ib. ~~[illegible]~~ 3. 123

(·) w ogóle pola szczególniej chłopskie na górach w przeciwień. do błonia, niwy „Wiesz co, panie kawale, ja wsiądę na koń i pojadę do siebie działami" Z. Kaczk. 1. 246. „Dopuszczono kundysy, dorwały niebawem niedźwiedzia, który idąc w kierku wzmagał się ku działom" A. Kr. Tr. 11. 189.

Działalność — i. ż. bez l. mn. możność i
nieustanna, gorliwość w działaniu
ciągła gotowość działania. „Jego działalność ekonomiczna znana jest powszechnie z powodu założenia przezeń kasy rzemieślniczej" Now. 1882. 275. 2. „W tej chwili cała uwaga zwrócona jest na wybory w Bułgarji. Wiadomości tu nadchodzące zaznaczają nader silną działalność ze strony opozycji.." Wieb. 1887. 226. 1. „Co do sposobów i środków wpływania na opinię, stronnictwo liberalne nie zaniedbało żadnego. Nie było demonstracji, rocznicy lub zgromadzenia, na którychby nie przypominano o konieczności porozumienia. Nie było też ani jednej mowy, wygłoszonej przez członków liberalnych, w którejby akcja gabinetu ~~nie~~ i stronnictwa konserwatywnego nie uległa surowej krytyce. Taka więc wszechstronna i ruchliwa działalność mogła wywrzeć wpływ na opinię" G. lw. 88. 137. 1. „Jeden ze ~~zn~~ znakomitszych gospodarzy, którego działalność przekonywa najwymowniej, że nawet

przy dzisiejszych ciężkich czasach, na dzierżawie, można prowadzić korzystnie gospodarstwo, skoro się w nie wkłada kapitał pracy i wysokiej znajomości fachu" Wiek 88. 130. 2.

Dziam, dziam, odgłos mowy powolnej, flegmatycznej „Dziam, dziam, dziam, dziam, to jej mowa, neglizowo cedzi słowa" Kur. Świąt. 1874. 55

Dziamać st. cz. ndkn. prow. otwierać usta, rozdziawiać szczęki, mlaskać wargami „Chłopak udający kozę ma sznurek przeprowadzony do gęby i sam sobie dziama, gdy drudzy ciągną za sznurek" U. Kol. 4. 211.

Dziamdzia - i Dziumdzia - i. m. i ż. pospolita osoba flegmatyczna, wolno mówiąca „Sitarz jest i w szablę zagrać umie — ale dziumdzia! niunia z niego!" J. J. Warsz. Tydz. pol. 10. 243. „Ja z tą Antosią wcale nie żyję, nie wdaję się... Takie to do niczego, dziamdzia!.." A. Dygas. Grz. Tyg. 20. 372.

216
240

<u>Dziapa</u>-y. ż. posp. burl. gęba, usta „Nie stój z rozdziawioną dziapą, jakbyś wróbla miał połknąć" K. Zał. art. 264. 12 cf Japa

217
241

Dziarny-a-e no przym. prow. tcj. dziarski, krzepki „Taki stary, a jeszcze dziarno chodzi"

218
242

Dzicza -y. ż. lic. poet. zam. dzicz „Dobota taka rozkoszna skał dzicza" S. Gorzcz. 2. 121.

Dziczek - czka. m. ≬ dzikus, człowiek wyjątkowej urody swojego stroju, dziki, stroniący od ludzi, z którym trudno obcować. „Długa choroba, odosobnienie takim go dziczkiem zrobiły." B. Bol. Dzien. Sev. 129 „Spróbujmy tego dziczka zaszczepić" J. Wrasz. 33. 19 „Tembardziej szło hrabiemu o zbliżenie się do tego upartego dziczka" B. Bol. Hybr. 43.

Dziczyć się st. zam. ndkn. zachowywać się w sposób dziki, zdziczały, stronić od ludzi „Niebezpieczeństwo im u tego człowieka, co się dziczył na króla i na nowe sprawy, nie groziło żadne" J. Wrasz. Br. Zmarłus. 2. 144 „Dałam mu do zrozumienia, że dziczyć się nie powinien, i nas, mieszkających na wsi, starać czasem rozerwać" B. Bol. Dzien. Sev. 160.

219
243

Dziecię-ęcia. n. dzieci pl. ‖ w l. mn. dziecięta-ciąt. ~~...~~ ~~...~~ poet. „Z chaty dziecięta główki pokazały, i przed błyskawic świa-tłem je schowały" J. Szuj. Tyg. Il. 1. 87 „Szkaradne rzezie i niecne zabory, za które dziecięt przeklina ich łkanie" Zyg. Krasiń. 2. 303. (1) ‖ w l. mn. dziecięska-sków z użal. „Wiózł za sobą żonę z blademi dzieciskami" J. Krasz. 17. 63 „Dzieci sków przybyło, czteremа końmi się jeździć zaczęło, i już Tadeusza śpiewamy" Id. Sta war. 3. 43.

Dzieciarnia-i. ż. zbiorowo: dziatwa, gromadka dzieci „Hałaśliwa i niesforna dzieciarnia" Kłosy 1886. 377. „Gdy deszcz rzęsisty spadnie, ku uciesze dzieciarni puszczającej na wezbrane wody ściekow cliżnych papierowe okręty" Wiek 1887. 67. 1. Felj. (2)

Dzieciak-a. m. ki-ów mn. dziecko niepzy-

jenne, kruglowe, swawolne i t.p. „Wobec takiego zamanifestowania złych skłonności, oddała dzieciaka szewcowi" Kl. fun. Ananas 1887. 47. 3 nazwa dawana osobie starszej dziecinnej, lekkomyślnej

(1) „Całkiem inaczej wyglądałby zamek Tustański, gdyby w nim starościna założyła swe gniazdo i gdyby koło niej zaświegotały dzieciątka" Z. Kaczk. G. łowcz. 1887. 191.

Dzieciństwo - a. n. bez l. mn. wiek dziecięcy, dzieciństwo „Przez cały czas mego dzieciństwa ani wiedziałam nawet, że są grzechy na świecie" Z. Kaczk. 1. 145.

(2) „wniósł pewien pomysłowy przedsiębiorca podanie o udzielenie mu pozwolenia na utrzymywanie po ogródkach publicznych wózków zaprzężonych w kozy, celem wożenia „naszych pociech"... niebawem przeto dzieciarnia będzie mogła paradować... kozami." Kur. Krak. 88. 154. 3. „Dzieciarnia pozbawiona słońca i powietrza wiejskiego, w niedzielę i święta dąży do ogrodu zoologicznego." Kur. Codz. 89. 172. 3.

220

244

<u>Dziecinić się</u> st. zaim. ndkn. postępować jak dziecko, po dziecinnemu, dziecinństwa robić, nawet przyswajać sobie dziecinne ruchy, uzwyczaj, obejście i t. p. „Mówisz, jakbyś miał lat dwadzieścia. — Tak, dziecinnię się!" J. I. Kras. 75. 23. „Kuźma po kilka razy na dzień ubierał się w całą swoją wyprawę i rozbierał się z niej. Mielnik chciał się za to gniewać, myśląc, że syn jego dziecini się" J. I. Jwi 3. 87. „Przestań dziecinić się Delijo, wyrzekła z powagą matka" El. Orz. Pompal. 385.

<u>Dzieciniada</u> -y. ż. dy nn. dziecinstwo, głupstwo, rzecz błaha „E! co to mi waćpan cytujesz te dzieciniady, dla zabawki" J. I. Kras. 71. 127. „Porzućmy tę dzieciniadę i przejdźmy do czego rozsądnego" Spusc. 114. „W nie nie wierzył i nazywał te powieści o duchach dzieciniadami" J. I. Kras. Tyg. Il. 2. 11. 163.

221
245

Dziedzina - y. ż. ξ fig. zakres, obszar np. wiedzy, nauki, sztuk i t. d. „Na wystawę będą przyjmowane: z dziedziny malarstwa: obrazy olejne, akwarele, pastele, kartony i rysunki; z dziedziny rzeźby: wszelkiego rodzaju dzieła rzeźby, bez względu na materjał, oraz wyroby medaljerskie." Wiek 1886. 242. 3.
„Urządzenie podobnych popisów (sztuki stosowanej) może stać się żywą kroniką postępów naszych w dziedzinie tej produkcyi" Kłosy 43. 270. „Palmę doktorską w dziedzinie prawa uzyskał" Dr Sas Przew. nauk. lit. 15. 163.

222

246

Dziedzińczyk -a. m. mały dziedziniec, podwórko „Mały dziedzińczyk z furtą poprzedzał to mieszkanie" J. I. Kras. Dz. z marku. 2. 31. „Wjechał w dziedzińczyk chcąc trochę odetchnąć" Ib. 38. 81. „Dzieci gospodarzyły w małym dziedzińczyku, wrzask i wrzawa były niedozmierzenia" B. Bol. Po burzy 2.

223

247

Dziekan - a, m. ni nn. § godność uniwersytecka, przewodniczący w fakultecie t. j. wydziale nauk. § pop. fig. osobistość wiekiem i stanowiskiem wpływowem przewodnicząca w pewnem gronie „Józef był seniorem i dziekanem swoich kolegów; tak go przynajmniej nazywali, bo był pewnie najstarszym pomiędzy nimi" J. Dzierż. 8. 234. „Jego przebiegłe oczy badały z prawdziwą bezwzględnością dziekana złotej młodzieży." W. Mosz. Męż. i żony 85 „Gdyby się tak wyrazić można, nazwałbym ją dziekanem literatek" JI. Kraszew. 33. 104.

Dzietać cz. ndk. prow. z vor. robić „Jak ci ja jej dzietać tak ńy mnie dzietajcie, rzle mi pobamcie kotem mnie bić dajcie" Osterode Gruny B. Kol. 1. 78.

225

249

Dzienniczek - czka. m. ki mn. zdrob. mały dziennik, gazetka „Zdania tych dzienniczków są zbyt nieznaczące, aby warto było zwracać na nie uwagę." Wiek 1886. 250. 1

250

Dziennikarz – a. m. rze mn. wydawca, re-
lub współpracownik
daktor dziennika, gazety, w ogóle pisma
perjodycznego traktującego o polityce i
rzeczach bieżących, dziennych „Los żołnie-
rza i los dziennikarza jednaki, bezi-
mienność – Dziennikarz to żołnierz, co
walczy chociaż nieskrycie ale w ukry-
ciu" Kron. Codz. 1876. 117. „Przy takim syste-
mie cenzuralnym dziennikarz musi
przebywać długą szkołę obłudy i sztuki
przemycania swej myśli w ciemnej ogól-
nikowej formie, zanim nauczy się tak pi-
sać, żeby publiczność mogła czytać po-
między liniami jego artykułu" Kron. Codz.
1877. 59 § urzędnik utrzymujący dziennik
to jest księgę do której zaciągają się wszyst-
kie biurowe czynności, podania i t. d. „Może
potrafię wyrobić ci urząd dziennikarza"
An. Wi. 5. 86.

Dziennikarski – a – ie tyczący się dzienni-

karzy i dziennikarstwa „Stan dzienni-
karski i literacki, który ogółowi inteli-
gencyę i prawość zamiarów przodować
powinien, poniża się dobrowolnie, osłabia-
jąc doniosłość słowa drukowanego" Czas
1877. 74. „kto zna czem jest u nas i wszę-
dzie zawód dziennikarski, jakie są jego ko-
leje i brzemiona." J.I.Krasz. Dzien. lit. 5. 7.
„~~Patrz wpan na olbr~~

<u>Dziennikarstwo</u> – a. n. stan i obowiązki
dziennikarza ǁ. dziennikarze i dzienniki
zbiorowo uważani jako ciało, siła, czynnik
społeczny. „Szanowanem może być tylko
dziennikarstwo to, które poważnie speł-
nia swój obowiązek" Kron. Codz. 1876. 117
„Patrz Wpan na olbrzymie sukcesa ga-
zeciarstwa i dziennikarstwa we Francyi.
Czem ono rośnie?" J.I. Krasz. 33. 47. „Powró-
cił do domu z głową nabitą myślami o
dzienniku, który miał w jego przekonaniu
stanowić epokę w dziennikarstwie" M. Gawal.
Obrazy 23. 340.

226

251

Dzienny - a - e § „na porządku dziennym" = codziennie, na tapecie; sprawa pilna, na dobie, coś naglącego, potrzebnego, pilnego „Widać z tego, że gospodarstwo leśne, do którego śmy się trochę późno wzięli, musi być na porządku dziennym" J. T. Warz. Dies. lit. 3. 70. (1) § „przejść nad czem do porządku dziennego" uznać nie godnem dyskusji, rozstrzygania, ominąć przechodząc do ważniejszych kwestyj.

(1) „Młoda mężatka daje się uwodzić kochankowi (temat to czysto francuski: wiarołomstwo na porządku dziennym)" Tyg. Il. 3. 2. 210. (1)

§ „ujrzeć światło dzienne" = przyjść na świat. fig. „Zanim dzieło, o którem mówimy ujrzy światło dzienne, pozwalamy sobie wspomnieć o niem." Kur. Św. 1867. 1. 3.

(1) „Hulanka i tańce, a dla odmiany chwilowe miłostki, pełne ognia słomianego o wielkim krótkotrwałym płomieniu, były na porządku dziennym." J. Dzierż. 8. 284.

Dzierlatka - i. ż. § pouf. dziewczyna wesoła, pusta, bez ogłady, z manierami nieco rubasznemi „A! ty niemiecka Dzierlatko! szparkuś ty, co tak szczebioczesz ładnie i żwawo" Jl. Urav. Dr. Zwartw. 2.120 „Gdzież to się może sobie podobać? ta zwyczajnie ułobos, dzierlatka, pusto w głowie, ten sensat" Jl. Urav. 71.78. „Tu u cztebku niema komu pamiętać... ta dzierlatka modli się i płacze, sama nic nie jadłszy już trzeci dzień." Jl. Urav. 72.11. „Jego tam, ta dzierlatka gotowa pociągnąć - on tam słyszy Modzi co dnia" Jl. Wiek 1878.78. „Panie Michale, a co to za dzierlatka? - Panna Anna, respektowa księżnej pani" H. Sienk. Og. i mie. 3.199 „Zacny z waści kawaler, i dla tego ją chwalisz, ale że dzierlatka, to dzierlatka" ib. 20.

Dziesiątaczek -czka. m. -czki mn. zdrb. Dziesiątak. „Pytam, po czemu gramy? Po dziesiątaczku, panie dobrodzieju — powiada mi na to" Szczut. 1878. 38.

Zdziesiątkować dkn.

Dziesiątkować sł. cz. ndk. szerzyć zniszczenie, wyrywać ofiary, mówiąc o chorobie grasującej, wojnie i t. p. „Pomoc Anglikom dziesiątkowanym przez febrę bardzo była na rękę" Tow. nauk. i liter. 14. 269. „Rząd zamierza przeciąć wszelkie stosunki między unitami a duchowieństwem katolickiem, zdziesiątkować to duchowieństwo i następnie zabrać się do ostatecznego sprawosławienia unitów" G. Nar. 1886. 43. 1. „Choroba straszliwa, dziesiątkująca w okolicach niektórych wsie i największe osady, powoli ustawać poczynała" Jż. Uran. 74. 98.

Dziesięć - cie z dawniej in gen. „dziesiącin"
„Miała (bestja) dziesięć rogów na głowie, które znaczą przestępstwo dziesięcin Przykazań Boskich" Opis. Antychr. 22. „Nim nastąpią ostatnie lata, kończące ostatni wiek świata, dziesięcin królów odziedziczą Cesarstwo Rzymskie" ib. 38. z lud. kuj. w.pol. „dziesięci"

Dziesięcioro – rga. n. ʒ absol. przykazania boskie „Potem, Ojcze nasz, i Zdrowaś, i wierzę, Dziesięcioro i koronki" Ad. Mick. 1. 26. „To ci w piekło na oślep lecisz dziś tak skoro? wszak od sejmiku starsze pono dziesięcioro" W. Pol 3. 166.

2.31

257

Dziéwa-y. ż. zgrub. ~~rubaw.~~ tęga dziewka. rubaw. Niekiedy poetycznie, zamiast dziewica, panna, dziewoja. „Przed ołtarzem przenajświętszej dziéwy, dopalała się resztka oliwy" T. Len. Duch zabitego.

Dziewczynię̨tko-a. n. pieszczotl. dziewczynka „Sabina, poczciwe jakieś dziewczyniątko" A. Wilcz. Wiek 1882. 207. 1.

Dziewczyneczka-i. ż. zdrobn. mała dziewczynka „Dziewczyneczka śliczna, we włosach długo na ramionach puszczonych" J.I. Kraw. Osta war. 1. 46

Dziewczńka-i. ż. pieszczotl. dziewczynka

Dziewiczeńki-a-ie. dziewiczy, panieński „Jedna miłość w wszystkich sercach tkwi młodzieńcza, dziewiczeńka" Świt. 1878. 43.

Dziewula-i. ż. rubasz. pieszcz. dziewczyna „Podkóweczki jak talerze, do dziewuli nie zabierz" O. Kolb. Kuj. 2. 252. „Tam dziewula wrony konie pasła" ib. 17

Dziewuchna-y. ż. pieszcz. Dziewucha „Ojca

matkę o dziewuchnę proszą" O. Kolb. Kuj. 2. 18.

Dziewczyna-y. ż. § lud. in duali „Po tej wodzie kielich płynie, w tym kielichu dwie dziewczynie" O. Kolb. 2. 72.

Dziewczyca-y. ż. w pieś. lud. dziewczyna „Ma wianeczek z pszenice, będzie miała dziewczycę" O. Kolb. 2. 122.

Dzieweczka-i. ż. pieszczotl. „Dziadzio koperczaki smalił do dzieweczki" Kl. Jun. Anan. 1887. 43 § prow. Kuj. używane jako nazwa pieszczotl. i stosowane bez różnicy płci, nawet do mężczyzn „Jantek, bież-no tam dzieweczko i przynieś mi chustkę." O. Kol. 4. 270. § zam. córka „Konając na moich rękach zlecił mi opiekę nad swoją dzieweczką, mówiąc do mnie (-)

(-) te słowa: wydaj ją mąż jak umiesz najlepiej..." Z. Ward. G. tw. 87. 259.

Dziewica-y. ż. § „dziewic-wieczór" jakby dziewiczy wieczór, pow. Żywiec. u ludu zabawa w wilię ślubu „Gdy już obiedwie strony zgodzą się na małżeństwo, w naznaczony więc dzień w wigiliję ślubu wieczorem, narzeczona siada za stół otoczona dziewkami, i zaczynają się tańce i zabawy; wieczór taki nazywa się dziewic-wieczór" M. Gaw. Opis. pow. Żywiec. 116.

232

258

Dziewczęteczko -a. n. czka - ek mn. zdrob.
od dziewczątko „Boć to ja się dość
nahulał, dziewczęteczek naprzytulał!
statkować trza przecie" O. Kol. 2. 140.

233

259

Dziewięć – ciu z powo. lcrd. kuj. w. pol. in gen. „dziewięci" Toż dziesięć, dziesięci

pięć pięci

234

260

Dziewięciopertowy-a-e. o dziewięciu pertach, jako znak hrabskiej korony „Twoja korona dziewięciopertowa pokryje całą przeszłość twojej żony" B. Bol. Cam. Par. 56.

235
261

Dziewuszka - i. ż. szki - szek. um. zdrob. i pieszcz.

Dziewucha, wiejskie dziewczę, „Że dziewuszka jako gwiazdki miała oczy, płeć jak mleko bieluchną... miłośnie chłopcy na nią poglądali.." Jul. Chodor. Tyg. powsz. 1882. 71.

Dziewucha - y, Dziewuszka - i. ż. ꝫ prowod w Kuj. i Poznań. wymawia „Dziencha, Dziewszka" „Gdy się ujrzę dziencho w świętym kościele, rad na ciebie spoglądam choć mało wiele." O. Kol. 12. 129.

Dziewonka - i. ż. miejsc. Gali. „Pamiętaj dziewonko droga" A. hr. Fr. Dzieła 12. 149.

Dziewka - i. ż. ꝫ posp. pouptowiowo „śpi się, schlać się, urżnąć się jak uzdeny dziewki" t. j. na śmierć, ani ręką ani nogą „Julka zaprosił ktoś na śniadanie... dowiedział się o tem Dolek.. powiedł wyciągnąć Julka. Niestety! Natyga jeden drugiego, urżnęli się wszyscy jak uzdeny dziewki" Kur. Świąt. 82. 30. 3.

236
262

Dzięka – i ż. § głównie w l. mn. dzięki – ów, więc byłoby masc. § „Dzięki" komu, czemu, używa się przysłówkowo, w znacz. zawdzięczając, w zawdzięczeniu, z powodu. „Islandja, dzięki swym nadbrzeżnym liniom, dzięki majestatowi swych gór a głównie dzięki swym malowaniom tak świetnym jak kolory na bogatej palecie malarza, wywiera na przybywającym do niej po raz pierwszy oryginalne, silne, nigdy nie zatarte wrażenie" Kur. lit. 10.11.

237
263

dziwaczny,
Dziki-a-ie, ko przym. ≈ dziwny, potworny, nie mający sensu, osobliwy „Z początku zaczynają… A od kiedy nie można by zacząć? – Cóż to za myśl dzika" A. kr. Tr. 1. 159. „Dziko się nam pospolicie wydają ludzie innej sfery i obyczaju" Ti. Wacz. 73. 171. „Przyszła jej myśl dzika, ażeby pójść wreszcie za mąż choć za kucharza" Ad. Mick. 1. 278. (1)

dzik
Dzikus-a. m. prow. człowiek ~~zaniedbany~~ ~~dz~~ dziki, zdziczały, nie lubiący od ludzi, stroniący od obcowania z nimi. „Wydał mi się dziwakiem, – dzikus jakiś, na mnie cygana w salonie" M. Gawal. Bluszcz 1886. 349. „Aż mi przykro, gdy patrzę na innych, dobrze ułożonych i rozsądnych młodzieńców… i porównywam ich z naszym dzikusem" T. J. Choin. Rola 6-27. („Prawda? jaki to dzik zrobił się z mojego Zyzia!" M. Bał. pam. dziady 38) (2)

(1) ≈ w stosunkach parlam. poseł na sejm nie liczący się do żadnego stronnictwa „w sejmie… nie należał do żadnego stronnictwa – był zawsze „dzikim" – czego główną przyczyną wysoko rozwinięty

zmysł krytyczny, który mu utrudniał zsolidaryzowanie się ściśle z jakąkolwiek partyą" Wiek 1888. 61. 3.

(2) „Popychały jedna drugą, ale żadna nie chciała być pierwszą — A chodźcież dzikusy! — zawołała na nie Nastusia" M. Bał. pamiętnik dziady. 77.

Dziobaty -a -e dziobiasty, z wielkim dziobem „Patrzył z wyciągniętą szyją jak dziobaty żuraw" Ad. Mick. 3. 48.

Dzionek-nka. m. nki mn. zdrob. dzień.

„Było to w marcu.. wyrywały się czasem dzionki z jasnem słońcem i ciepléjszem powietrzem, to znowu zadął wiatr z północy" J. I. Kraw. 36. 9.

Dzisiejszość – i. ż. cechy czasu obecnego, chwili obecnej „A przecież w tej uwocz-nej, zamierzchłej staroświecczyźnie było daleko więcej polskości, dzisiejszości, niż zwykle wnosim" W. Szejn. Jad. i Jag. 1. 35.

Dzisia przestarz. forma dziś, dzisiaj, u ludu w używaniu jeszcze „Dziewczyna płakała bo dziewczyna biedna, że nie będzie spała dzisia sama jedna" O. Kolb. 2. 150. § w krakowskim lud wymawia: „dzisiak" np. „Tam na onej górze mój chłopaczek orze jeszcze dzisiak nie śniadał" tamże 6. 105 „Chtóraś była grzeczna panna, dzisiog'eś gdowa" tamże 113.

270

267

Dzivz. 'dris.' zam. widzivz. 'lud. ob. widzieć'

Dziubdzia - i. Dziubółka - i. ż. i mn. wyraz pieszczotliwy, młoda dziewczynka, kobiétka. „Powiedźcie nam młodziutkie dziubółki, co myślicie robić?" Kur. Święt. 1875 3. 2.

242
269

Dzingać cz. ndkn. ślizgać. prow. Gali. Mazury między Wisłą a Sanem.

Dziura -y. ż. § „potrzebny jak dziura w moście" = niepotrzebny „P. Barbara pilnuje, jak krowy doją. – Potrzebne to, jak dziura w moście. Udaje wielką gospodynię" J. Koren. II. 54 § miejsce odludne, poza światem, na pustkowiu „Któż się mógł spodziewać, że ten Zdrojów taka zaklęta dziura" J. A. Fr. I. 169. § legowisko, mieszkanie, kąt do schronienia „Dozwalano mu mieszkać i dożywać w tem, co on swoją dziurą nazywał" J. I. Kras. Br. Zmartw. 2. 145 „Mieszkam w dosyć ubogiej dziurze do której byś hrabia nie trafił" D. Dol. Hyb. 44.

Dziurgiem przysł. ciurkiem, strugą, lejąc się. „Prawie dziurgiem mu leciały z modrych oczu kapki" J. Lenart. O Racł. bit. 31.

245
272

Dziw-u. m. wy mn. § „na trzy dziwy i na czwarty śmiech" cudacznie „Głową wyższy od pana, a trzeby w pańskich rzeczach wyglądał na trzy dziwy i na czwarty śmiech." Ar. Wi. 4. 291.

Dziwowiszcze-a. n. rzecz mn. dziw, dziwowisko, dziwotwór „Kość o kość głucho szczęka – i takie ot dziwowiszcze bierze ją w kości jak w kleszcze" S. Gosz. 2. 173.

Dziwaczysko-a. m. zgrub. z pozygardą, wielki dziwak „Dziwaczysko był, oryginał, narwana głowa" M. Gawal. Dłwzo. 23. 244.

Dziwotworny-a-e, mający postać dziwotworu, potworny „Obrechy kamiennych posągów dziwotwornej postaci i kształtów" Z. Kawcz. G. lwow. 1887. 174.

Dziwowaczyć st. ok. Dziwowaczyć się zaim. dziwić się czemu „Dziwowaczy się, dziwo-

pow. Sandom.

przysłowie miejsc,
rący, nikiej Świętnican. t.j. dziwi się jak
Świętniczanin (mieszkaniec Świętnik) że
wszystko dlań nowem" O. Kol. 2. 246

Dziwoczarny -a -e. tamże, prow. dziwny
ib. 261.

246

273

Dźwięcznostrunny -a -e. mający struny dźwięczne tony wydające „Zawiesił dźwięcznostrunne na ścianie cymbały" Ad. Mick. 3. 96.

247
274

Dzwoneczny-a-e. nieużyw. z dzwonkiem, opatrzony w dzwonek „Od skarbca swego dał mi pan klucz, co miał dzwonek... Leżał klucz dzwoneczny całe dwa lata" W. Pol Poe. 1. Pam. hetm. 53 i 68.

Dzwon-u. m. ζ „dzwony lać" = plotki puszczać „I czy to bajki, czy gdzieś dzwony leją, lecz wieść okrutną puścili." W. Pol 3 Powość 31

<u>Dzwonko</u> - a. n. zdrob. dzwono, część ryby

„Jeżeli się trafiło większego złapać szczupaka, obdzielali się nim po dzwonku sąsiedzi" Jd. Krasz. 90. 20.

<u>Dzyngować</u> st. cz. ndkn. prow. maścić, smarować „Zapach butów szlacheckich z lekka dziegciem dzyngowanych" J. I. Kras. Z 7 let. woj. 2. 171. Na Litwie, polewać, lukrować „Dzyngowane sucharki" A. Wal.

Dżentelman, Dżentelmen, Dżentlmen-a. m. ny mn. ang. Gentleman szlachcic, człowiek mający wszystkie cechy dobrze urodzonego i dystyngwowanego „Hrabia jest na wskroś szlachcicem i dżentelmanem" Wiek 1885. 289. 3. „W parę lat po przybyciu do Ameryki już naszego żydowskiego tapserdaka nie rozpoznasz; a po kilku latach staje się zwykle dżentlmenem według tamtejszego pojęcia" Jul. Hor. Czas 1882. 118. 2. „Chorąży wydał mi się gentlemanem wielce przyzwoitym" J. I. Krasz. 73. 67 „Anglik i jego familija złożona z żony, córki i młodego cienkiego gentlemana" J. I. Na cm. na wsi. 12. „Chłopcy oba wychowani za granicą, koniarze, gentelmany." B. Bol. Pam. Pan. 26 „Spotykam śliczniego blondyna ubranego z angielska, zaczesanego z angielska, gentlemana... rzekłbyś milord na wakacjach par-

lamentowych" B. Pol. Hybr. 54. „Moda, komfort, oto cechy prawdziwego gentlemana" Tyg. Il. 16. 8.

Dżentelman ob. Gentleman

„Żyjący żebraniną a udający przyzwoitego dżentelmana" M. Bał. pan. dziady 182

Dżentelmański -a -e pański „po dżentelmańsku" = po pańsku „Musiał coś słyszeć o naszem położeniu i w tak przyzwoity sposób przychodzi nam z pomocą. Prawdziwie po dżentelmańsku" M. Bał. pan. dziady 200

250
279

Dżet-u m. ty-ów nm. ang. masa szklista do wyrobu drobnych przedmiotów toalety damskiej; łańcuszek, medaljonów, bransolet, paciorków do wyszywania sukien i t. p. „Złożyły się na tę toaletę śliczna suknia z jedwabiu „héliotrope", przybrana dżetami tego samego koloru" Wiek 1887. 135. 3.

251
280

Dżog - u. m. ang. taniec? „Te ustawiczne tryle, tańańce i dżogi, nie wiele się przydadzą, kiedy kto ubogi" J. U. Niemc. 2. 105.

252
281

Dżokej-a. m. je um. ang. Jockey, masztalerz, foryś, sługa do ujeżdżania koni, dosiadający konia na wyścigach „Sługi które pan hrabia tym kształtem odzieje, nazywają się w jego pałacu dżokeje" Ad. Mick. 3.38 „Jechał hrabia, na czele dżokejów szeregu" ib. 208 „Wielbi tylko angielskie konie i dżokiejów" J Łam Gł. do pozł. 1.23. „Pędzą wartkonogie rumaki... a na ich grzbietach siedzą dżokeje. Co to jest dżokej? Jestto... kilkadziesiąt funtów powielekroć przeważanego mięsa, z resztką duszy ludzkiej, szpicrutą i ostrogami." Tyg. Il. 2.12.1.

Dżokejski-a-ie od dżokeja „Można wylecieć jak z procy z siodła, aby wypędzić z nędznego ciała resztki dżokiejskiej duszy." Tyg. Il. 2.12.1.

Dżokejstwo-a. n. zbiorowo, dżokeje „Hrabia biegł ze swem dżokejstwem" Ad. Mick. 3.212.

verte

Dżokejka -i. ż. jki -jek mn. czapka, jakiej używają dżokeje na wyścigach, kształtu przekrojonego melona, z daszkiem. „Wysoki chudy mężczyzna w dżokejce, z szpicrutą w ręku, w butach sztylpowych przy ostrogach" M. Gawal. Dkwns 23. 277.

282

Dżuma -y. ż. morowa zaraza „Dżuma w wyrażeniu: uciekać od kogo jak od dżumy, ros. чума, z tatars. czuma, zaraza, powietrze" Ant. Muchl. Źródłosł. 27. „I zlękli ich się jak dżumy jakiej cały naród" Ad. Mick. 3.16. „Imię zdrajcy przylgnęło do mnie jako dżuma" ib. 269.

u Koi 3R. opr 25h u Srabt
1870

No 10,

Voordsmit